

Stichting
Dow
Pensioenfonds

Verslag over het boekjaar
1-1-2023 t/m 31-12-2023

Gevestigd te Terneuzen
Opgericht bij Akte d.d. 30 december 1970
(52e jaarverslag)

Stichting Dow Pensioenfonds
Postbus 48, 4530 AA Terneuzen
info@dowpensioen.nl
www.dowpensioen.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41110290

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
Kerncijfers	7
Organisatie pensioenfonds	9
Verslag van het bestuur	
Het pensioenfonds	17
Financiële positie van Stichting Dow Pensioenfonds	21
Pensioenregeling 2023	24
Communicatie	26
Beleggingen	28
Uitvoeringskosten	33
Governance	37
Interne audit en sleutelfunctiehouder interne auditfunctie	41
Risicomanagement en sleutelfunctiehouder risico beheerfunctie	41
Vooruitblik 2024	49
Verslag van de raad van toezicht	
Rapport raad van toezicht 2023	51
Reactie van het bestuur op het verslag RvT over 2023	55
Verslag van het verantwoordingsorgaan	
Verslag verantwoordingsorgaan over 2023	57
Reactie van het bestuur op het verslag VO over 2023	61
Jaarrekening	
Balans per 31 december	64
Staat van baten en lasten	66
Kasstroomoverzicht	68
Waarderingsgrondslagen	69
Grondslagen voor balanswaardering	70
Grondslagen voor bepaling van het resultaat	72
Gebeurtenissen na balansdatum	75
Toelichting op de balans per 31 december	76
Toelichting op de staat van baten en lasten	83
Risicoparagraaf	89

Overige gegevens

Bepalingen omtrent de resultaatbestemming	93
Actuariële verklaring	94
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	96

Alle bedragen in het jaarverslag moeten in duizenden euro gelezen worden (tenzij anders vermeld).

FOTO: INEKE ISTA – DOW FOTOCLUB

Voorwoord

Het jaar 2023 is het jaar waarin we onze gezonde financiële positie hebben geconsolideerd. Ons fonds kent in verhouding meer mensen die pensioen van ons krijgen dan mensen die pensioen bij ons opbouwen. Bij onze deelnemers horen ook oud-werknemers die het opgebouwde pensioen bij ons fonds lieten staan. Voor al onze deelnemers verzorgen we op een goede manier hun pensioen. Dat is en blijft onze opdracht en daar staan we voor.

Wet toekomst pensioenen

Op 1 juli 2023 ging de Wet toekomst pensioenen in. In mei stemde de Eerste Kamer voor deze wet. Of de wet blijft zoals die is goedgekeurd, weten we nog niet. In de zomer van 2023 viel het kabinet. De partijen die in november als grootste uit de verkiezingen kwamen, zijn niet per se voorstander van de wet. De toekomst zal uitwijzen of de nieuwe Wet aangepast gaat worden.

Financieel staan we sterk

We zijn een financieel gezond pensioenfonds. In 2023 lagen de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad rond de 120%. Dit wil zeggen dat we voor elke euro die we nodig hebben om de pensioenen nu en in de toekomst te betalen, 1,20 euro hebben. Een sterke en ook stabiele positie. Deze solide en stabiele financiële positie heeft ons, voor het eerst in de geschiedenis van SDPF, in staat gesteld om een terugstorting aan Dow te realiseren, conform de afspraken in de uitvoeringsovereenkomst. Om deze sterke positie te behouden, verschuiven we onze beleggingsstrategie naar een grotere allocatie in obligaties ten opzichte van aandelen. Daarnaast dekken we het renterisico af. Ook daarmee voorkomen we grote schommelingen in onze financiële positie.

Beleggen met oog voor mens, milieu en goed bestuur

In 2023 scherpten we ons ESG-beleggingsbeleid verder aan. ESG staat voor Environmental, Social en Governance. In het Nederlands zeggen we beleggen met oog voor mens, milieu en goed bestuur. Het aanscherpen van ons beleid is in antwoord op verwachtingen van de deelnemers, samenleving en de wetgever. We hebben bijvoorbeeld voor het eerst een ESG-rapport opgesteld dat verschillende ESG-metrics van de portefeuille laat zien.

Grootste deel deelnemers krijgt al pensioen

We zijn een krimpend fonds. Dit wil zeggen dat er geen nieuwe deelnemers meer bijkomen. Er zijn nog deelnemers die pensioen bij ons opbouwen. Dit blijft zo. Omdat er niemand meer bijkomt kunnen we naar de toekomst toe goed inschatten hoeveel we nodig hebben voor alle pensioenbetalingen. Grote risico's nemen past hier niet bij en is niet nodig.

Van interne naar externe vermogensbeheerder Neuberger Berman

In 2023 werkten onze collega's van Dow Portfolio Investments (PI) en de beleggingscommissie van ons fonds hard aan het overdragen van het beheer van onze beleggingen van Dow PI naar een externe partij. Deze partij vonden we na een uitgebreide selectie in Neuberger Berman. Een internationale vermogensbeheerder met veel ervaring binnen Dow en meer specifiek het Zwitserse pensioenfonds van Dow. De overdracht was noodzakelijk omdat na reorganisatie PI die ondersteuning niet langer kan leveren.

Blik op de toekomst

Natuurlijk speelt de Wet toekomst pensioenen een rol in 2024. We zitten als bestuur klaar om actie te ondernemen zodra de sociale partners (ondernemingsraad en werkgever) weten hoe de nieuwe pensioenregeling eruit zal zien en of er een rol is voor het fonds

in de uitvoering van die nieuwe regeling. Als bestuur gaan we daarna aan de slag om te kijken of het transitieplan evenwichtig en uitvoerbaar is. Op dit moment zorgen we er vast voor dat de deelnemer datakwaliteit op orde is. Uit eerder onderzoek blijkt dat onze data correct is. Dit willen we natuurlijk zo houden en blijven we dan ook strak in de gaten houden.

Met vertrouwen de toekomst tegemoet

De taak van ons pensioenfonds is het verzorgen van de pensioenbelofte voor al onze deelnemers. Door onze goede financiële positie en ons aangescherpte investeringsbeleid hebben we er als bestuur alle vertrouwen in dat dit lukt. We houden onze deelnemers op de hoogte van de ontwikkelingen. Dat onze deelnemers dit belangrijk vinden, bleek ook uit het in 2023 gehouden onderzoek over onze communicatie. U hoort van ons.

Ed d'Hooghe

Voorzitter Stichting Dow Pensioenfonds

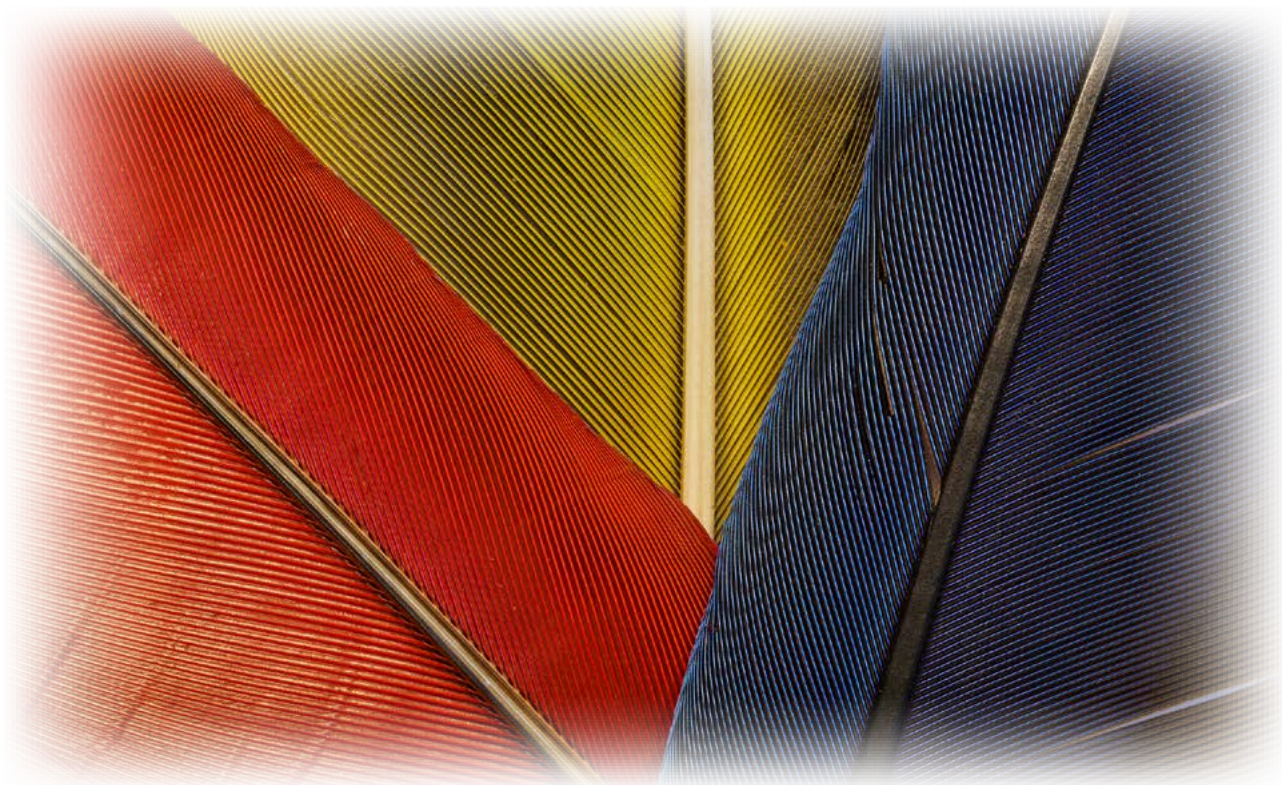

FOTO: JASMIJN KUIJPER – DOW FOTOCLUB

Kerncijfers

Alle bedragen in het jaarverslag moeten in duizenden euro gelezen worden (tenzij anders vermeld).

	2023	2022	2021	2020	2019
Financiële gegevens					
Beleggingen					
Pensioenvermogen	2.297.233	2.294.228	3.131.766	3.137.116	2.886.053
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	160.733	-764.545	-48.401	251.658	383.709
Rendement op basis van total return	7,5%	-24,6%	-1,5%	8,8%	15,5%
Reserves					
Algemene reserve	356.832	443.998	608.100	450.047	405.398
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	1.936.270	1.846.066	2.518.086	2.680.812	2.474.221
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	4.131	4.164	5.580	6.257	6.434
Totaal technische voorzieningen	1.940.401	1.850.230	2.523.666	2.687.069	2.480.655
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers					
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	4.753 ¹⁾	3.298 ¹⁾	115.683 ²⁾	68.783	63.501
Premieterugstorting werkgevers	-85.111 ³⁾	0	0	0	0
Pensioenuitkeringen	75.300	72.968	70.542	67.993	65.912
Dekkingsgraad					
Actuele dekkingsgraad ⁴⁾	118,4%	124,0%	124,1%	116,7%	116,3%
Beleidsdekkingsgraad	122,3%	125,4%	121,2%	112,1%	115,3%
Vereiste dekkingsgraad (o.b.v. de strategische beleggingsmix)	108,9%	110,8%	112,5%	112,4%	112,6%
Aantallen					
Actieve deelnemers	1.039	1.142	1.227	1.311	1.391
Gewezen deelnemers	979	987	1.010	1.029	1.052
Pensioengerechtigden	2.962	2.915	2.886	2.842	2.794
Totaal	4.980	5.044	5.123	5.182	5.237

1) Het werkgeversgedeelte van de premie 2022 en 2023 voor de basisregeling is gereduceerd tot 0 vanwege de financiële positie van het fonds per jaareinde 2021 respectievelijk 2022.

2) Inclusief 44.130 m.b.t. de premies voor de affianciering van de VPL-regeling per 1 januari 2021.

3) Omdat de gecertificeerde beleidsdekkingsgraad per 31 december 2022 meer dan 10%-punt boven de dan vereiste dekkingsgraad lag, heeft de werkgever recht op een premieterugstorting. De premieterugstorting is vastgesteld en betaald in 2023 en bedraagt 85.111.

4) De dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen (totaal van de activa minus kortlopende schulden) te delen door de technische voorzieningen.

FOTO: INEKE ISTA – DOW FOTOCLUB

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het pensioenfonds wordt bestuurd door een bestuur, dat uit 10 leden bestaat. De raad van bestuur van Dow Benelux B.V. draagt de helft van het aantal bestuurleden voor (werkgeversleden) welke door het bestuur benoemd worden. De pensioengerechtigden kiezen een vertegenwoordiging (gemaximeerd op twee zetels); vervolgens benoemt het bestuur van het pensioenfonds deze leden. Het bestuur van het pensioenfonds benoemt ook de overige werknemersleden, na bindende voordrachten door de gezamenlijke ondernemingsraden. Dat gebeurt als volgt: de ondernemingsraad van de vestiging der vennootschap te Terneuzen heeft het recht om twee personen voor te dragen voor de benoeming tot lid namens de deelnemers. De ondernemingsraad van de vestiging der vennootschap te Delfzijl en de ondernemingsraad van de vestiging der vennootschap te Terneuzen mogen samen de laatste deelnemer voordragen. In 2023 is de heer Schmid benoemd als bestuurslid namens de werkgever. Hij is in de plaats getreden van mevrouw Floristan en heeft haar opgevolgd als voorzitter van de beleggingscommissie. De heer de Kok is herbenoemd. De heer de Ritter is per september 2023 bij het fonds betrokken als aspirant bestuurslid. Hij zal op termijn de plaats innemen van de heer Raemdonck die per 30 september 2023 uit dienst is getreden.

Het bestuur bestaat per 1 juni 2024 uit de volgende personen:

<i>Naam</i>	<i>Functie</i>	<i>Vertegenwoordiging</i>	<i>Lid sinds</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Ouder/jonger dan 40</i>
De heer Ed d'Hooghe	Voorzitter	Werkgever	2013	Man	Ouder
De heer Pierre Taalman	Vicevoorzitter	Werkgever	2012	Man	Ouder
De heer Arnd Thomas	Lid	Werkgever	2014	Man	Ouder
De heer Berto Kroes	Lid	Werknemers	2015	Man	Ouder
De heer Ad de Kok	Lid	Pensioengerechtigden	2017	Man	Ouder
Mevrouw Caroline Van Eecke	Lid	Werkgever	2018	Vrouw	Ouder
De heer Otto Berbée	Lid	Pensioengerechtigden	2021	Man	Ouder
De heer Frans Habers	Lid	Werknemers	2022	Man	Ouder
De heer Bernhard Schmid	Lid	Werkgever	2023	Man	Ouder
De heer Arno de Ritter	(Aspirant)lid	Werknemers	2024	Man	Ouder

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de dagelijkse werkzaamheden uitbesteed aan het pensioenbureau en uitvoeringsorganisaties. Het gaat dan onder andere om vermogensbeheer, pensioenadministratie en financiële administratie. Uitgangspunt is dat het bestuur – conform de eisen van de Pensioenwet – verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken. Het bestuur heeft alleen bevoegdheden volgens de statuten en reglementen van het pensioenfonds. Deze zijn vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN).

Bestuursondersteuning

De volgende organen ondersteunen het bestuur van het pensioenfonds:

- Dagelijks bestuur
- Beleggingscommissie
- Communicatiecommissie
- Trainingscommissie
- Documententeam
- Sleutelfunctiehouders
- Pensioenbureau
- Raad van toezicht
- Privacy Officer
- Verantwoordingsorgaan

Hierna gaan wij nader op deze organen in.

Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur overlegt tweewekelijks en indien nodig vaker. Het bestaat uit Ed d'Hooghe (voorzitter) en Pierre Taalman (vicevoorzitter) en wordt ondersteund door Lars Strijdonk (manager pensioenbureau). Het dagelijks bestuur informeert het bestuur regelmatig over de besproken onderwerpen. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de besluitvorming.

Beleggingscommissie

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid. Om verzekerd te zijn van effectieve en transparante besluitvorming rondom het beleggingsbeleid en de daarbij behorende invoering, is onderstaande organisatorische en verantwoordelijkheidsstructuur van toepassing:

Het bestuur bepaalt het strategische investeringsraamwerk, met inachtneming van de verplichtingen van het pensioenfonds. Het bestuur heeft de uitvoerende taken gedelegeerd aan een beleggingscommissie.

De beleggingscommissie legt verantwoording af aan het bestuur en werkt binnen de richtlijnen van prudent person, zoals opgesteld en gepubliceerd door de wetgever.

Per 1 juni 2024 bestaat de beleggingscommissie uit:

- De heer Bernhard Schmid (voorzitter)
- De heer Arnd Thomas
- De heer Pierre Taalman
- De heer Otto Berbée
- De heer Lars Strijdonk (secretaris), geen stemrecht
- De heer James Macfarlane (Senior Treasury Director, Global Portfolio Investments), geen stemrecht

Neuberger Berman is de vermogensbeheerder en heeft in die hoedanigheid een adviserende rol naar de beleggingscommissie (geen stemrecht). De afspraken zijn vastgelegd in de Investment Management Agreement (IMA).

De heer James Macfarlane is als expert vanuit Global Portfolio Investments betrokken bij de beleggingscommissie. Vanuit deze rol kan Global Portfolio Investments een opinie geven over beleggingsgerelateerde zaken. Vanwege MiFID II regelgeving is het voor Global Portfolio Investments niet toegestaan advies te geven. Dit versterkt de zuiverheid van de rolverdeling en de verantwoordelijkheden. Het zorgt ook voor voldoende afstand voor onafhankelijke en benodigde countervailing power.

De beleggingscommissie is verantwoordelijk voor het toezicht op het beheer van de beleggingen. Vanuit deze verantwoordelijkheid monitort de beleggingscommissie het beleggingsbeleid binnen het investeringsraamwerk dat het bestuur heeft opgesteld. De beleggingscommissie vergaderde vijf keer in 2023.

Een verslag van de beleggingscommissie over 2023 vindt u in het hoofdstuk 'Beleggingen'.

Communicatiecommissie

In de beleidsdoelstelling van de communicatiecommissie staat dat de verstrekte communicatie de deelnemers in staat moet stellen om voldoende kennis over hun eigen pensioensituatie te krijgen. Nu en in de toekomst. Daarnaast is het van belang dat deelnemers kennis kunnen nemen van de positie van het pensioenfonds en de discussie over de toekomst van pensioenstelsels in Nederland.

De communicatiecommissie van het pensioenfonds bestaat per 1 juni 2024 uit:

- De heer Frans Habers (voorzitter)
- De heer Ed d'Hooghe
- De heer Arnd Thomas
- De heer Ad de Kok
- De heer Lars Strijdonk (secretaris)

Een verslag van de communicatiecommissie over 2023 vindt u in het hoofdstuk 'Communicatie'.

Trainingscommissie

De trainingscommissie organiseert trainingen voor bestuursleden van het pensioenfonds, het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en geselecteerde leden van het pensioenbureau. Doel van de trainingen is voldoende kennis te bewerkstelligen van de volgende onderwerpen;

- relevante wet- en regelgeving;
- pensioenregelingen en -soorten;
- financieel-technische en actuariële aspecten, waaronder financiering, beleggingen, actuariële principes, en herverzekering;
- administratieve organisatie en interne controle;
- communicatie;
- uitbesteding.

Daarnaast kan de trainingscommissie workshops organiseren om onderwerpen verder uit te werken en direct toepasbaar te maken voor het pensioenfonds.

De trainingscommissie faciliteert de collectieve en individuele beoordeling van het bestuur en de bestuursleden. Zij heeft samen met het pensioenbureau een adviserende rol over het geven van trainingen aan individuele bestuursleden of het gehele bestuur.

De trainingscommissie beheert de geschiktheids- en competentiematrix van het bestuur. Zij bewaakt dat alle kennis en competentiecomponenten voldoende worden afgedekt door het bestuur als geheel. De trainingscommissie is ook eigenaar van de profielomschrijvingen voor bestuursleden. Het gaat dan om bestaande profielen voor een algemeen bestuurslid, een voorzitter en een lid van de beleggingscommissie.

Samen met het pensioenbureau evalueert de trainingscommissie of er voldoende opvolging gegeven wordt aan beschikbare seminars en trainingen.

De trainingscommissie van het pensioenfonds bestaat per 1 juni 2024 uit:

- De heer Ad de Kok (voorzitter)
- De heer Berto Kroes
- Mevrouw Caroline Van Eecke
- De heer Lars Strijdonk (secretaris)
- De heer Arno de Ritter (aspirant)

Een verslag van de trainingscommissie over 2023 treft u aan bij het hoofdstuk 'Governance' op pagina 38 bij het onderwerp 'Deskundigheidsbevordering'.

Documententeam

Het documententeam ondersteunt het bestuur in de beoordeling van fondsdocumenten. Bij de beoordeling van de documenten verricht het documententeam een analyse op de afspraken van de werkgever en de ondernemingsraad over de arbeidsvoorwaarde pensioen. Daarnaast beoordeelt het documententeam of de documenten voldoen aan wet- en regelgeving en of zij passen in het beleid over risicomanagement van het pensioenfonds.

Het documententeam adviseert het bestuur van het pensioenfonds en heeft geen besluitvormende bevoegdheden. Het bestuur als geheel blijft altijd eindverantwoordelijk voor de te nemen besluiten.

Het documententeam van het pensioenfonds bestaat per 1 juni 2024 uit:

- De heer Arnd Thomas
- De heer Berto Kroes
- De heer Ad de Kok

Sleutelfunctiehouders

Het pensioenfonds heeft in lijn met Europese wetgeving IORP II (institution for occupational retirement provision) drie sleutelfunctiehouders aangesteld:

- De heer Berto Kroes: sleutelfunctiehouder risico beheerfunctie
- De heer Tom Veerman (WTW): sleutelfunctiehouder actuariële functie
- Mevrouw Caroline Van Eecke: sleutelfunctiehouder interne auditfunctie

Pensioenbureau

Het pensioenfonds wordt ondersteund door een pensioenbureau, dat uit drie personen bestaat. Het pensioenbureau ondersteunt het bestuur en levert diensten aan alle betrokkenen en deelnemers van het pensioenfonds. Verder zorgt het voor alle secretariële, administratieve, controlerende en coördinerende activiteiten zoals beschreven in de uitbestedingsovereenkomst.

Raad van toezicht

Een raad van toezicht (RvT) oefent het intern toezicht uit van het pensioenfonds. De taken, bevoegdheden, samenstelling, benoeming en werkwijze van de RvT liggen vast in de statuten van het pensioenfonds en het reglement van de raad van toezicht.

De raad van toezicht bestaat uit:

- De heer Erik Klijn
- De heer Gerard van Harten
- De heer Paul de Koning

Voor het rapport van de RvT verwijzen we naar pagina 51.

De RvT houdt toezicht op het beleid van het bestuur én op de algemene gang van zaken bij het pensioenfonds. Ze is onder andere belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De RvT legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan, de werkgever én in het jaarverslag over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden.

In het geval van disfunctioneren van het bestuur meldt de RvT dit aan het verantwoordingsorgaan en aan de partijen die bevoegd zijn tot het doen van de voordrachten tot benoeming van de leden van het bestuur. Hierbij neemt de RvT een onafhankelijke positie in ten opzichte van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Zo heeft de RvT een permanente rol binnen het pensioenfonds.

Privacy Officer

Het bestuur heeft in 2018 op basis van de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming) Lars Strijdonk aangesteld als privacy officer.

De privacy officer vervult de volgende taken:

- het informeren en adviseren over verplichtingen die voortvloeien uit de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), de Uitvoeringswet AVG en andere regelgeving op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens;
- toezien op de naleving van de AVG en andere regelgeving op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens;
- toezien op de naleving en monitoring van het privacy beleid;
- adviseren, monitoren en betrokkenheid bij het beoordelen van het effect op gegevensbescherming;
- bewaken van het gedrag en de cultuur rondom gegevensbescherming binnen het pensioenfonds.

De privacy officer heeft vastgesteld dat het pensioenfonds in 2023 heeft voldaan aan de vereisten van de AVG, de Uitvoeringswet AVG en andere regelgeving op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens. Er is in 2023 geen melding geweest van incidenten.

Op 1 januari 2023 is de aangepaste Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens van de Pensioenfederatie in werking getreden. Als gevolg hiervan en op basis van een uitgevoerde interne audit, is het privacybeleid van het fonds geactualiseerd en gepubliceerd op de website.

Verantwoordingsorgaan

De taken en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in de statuten van het pensioenfonds en het reglement van het verantwoordingsorgaan. Ook de samenstelling, benoeming en werkwijze van het verantwoordingsorgaan zijn hierin vastgelegd.

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan is per 1 juni 2024 als volgt:

<i>Naam</i>	<i>Functie</i>	<i>Vertegenwoordiging</i>	<i>Lid sinds</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Ouder/jonger dan 40</i>
De heer Frank van der Meer	Voorzitter	Werkgever	2021	Man	Ouder
Mevrouw Kitty Dusarduijn	Secretaris	Werkgever	2021	Vrouw	Ouder
Mevrouw Maril van Waes	Lid	Pensioengerechtigden	2018	Vrouw	Ouder
Mevrouw Elly Warmenhoven	Lid	Pensioengerechtigden	2022	Vrouw	Ouder
De heer Herbert Jonkman	Lid	Pensioengerechtigden	2022	Man	Ouder
De heer Willem Vogt	Lid	Pensioengerechtigden	2022	Man	Ouder
De heer Mark Obrie	Lid	Werknemers	2014	Man	Ouder
De heer Bart Makkink	Lid	Werknemers	2022	Man	Ouder

Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur – gevraagd of uit eigen beweging – over:

- het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- de vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van de interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- het omzetten in een andere rechtsvorm, zoals bedoeld in artikel 18 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek;
- samenvoeging van pensioenfonds als bedoeld in de definitie van ondernemingspensioenfonds in artikel 1 Pensioenwet;
- de premiecomponenten en de premie, alsmede de door het pensioenfonds uit te voeren haalbaarheidstoets.

Verder is het verantwoordingsorgaan bevoegd om jaarlijks een algemeen oordeel te geven over:

- het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere relevante informatie (waaronder de bevindingen van de RvT);
- het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar;
- beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben.

Voor het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid in 2023 verwijzen wij u naar pagina 57.

Externe partijen / uitbestede werkzaamheden

Administratie

Als administrateur voor het pensioenfonds zorgt AZL N.V. te Heerlen voor de pensioen- en deelnemersadministratie, de financiële administratie, de jaarverslaglegging en het beheer van de website.

Adviesorganisaties

De werkzaamheden inzake communicatiebeleid worden samen uitgevoerd met AZL.

De adviserend actuaris is WTW te Rotterdam.

Neuberger Berman

Het pensioenfonds heeft een vermogensbeheerovereenkomst en een overeenkomst inzake het dienstverleningsniveau met Neuberger Berman. Deze overeenkomst geeft een mandaat aan Neuberger Berman om onder andere – binnen bandbreedtes – de tactische asset allocatie van de matching portefeuille uit te voeren. De resultaten worden besproken in de beleggingscommissie en het bestuur.

Portfolio Investments Groep

De Portfolio Investments Groep van Dow wordt door de beleggingscommissie en Neuberger Berman geïnformeerd over de portfolio van het fonds en levert een toehoorder die aanwezig is tijdens de vergaderingen van de beleggingscommissie en het bestuur.

Vermogensbeheer

De vermogensbeheerders zijn per 31 december 2023:

- Aberdeen Asset Managers Limited
- Advent International Corporation
- Axiom International Investors LLC
- Capital International, Inc.
- Curzon Capital Partners III LP
- Episo Holding Luxemburg
- FOSCA &C Investments
- Global Infrastructure Partners
- LGT Group
- Morgan Stanley
- Mountgrange Investment Management LLP
- Neuberger Berman Asset Management Ireland Ltd.
- Partners Group
- Proprium
- SJ Berwin LaSalle

De geldmarktbeheerders zijn per 1 juni 2024 (niet gewijzigd ten opzichte van 2023):

- BNP
- Goldman Sachs Asset Management

Custodian

Met Bank of New York Mellon S.A./N.V. (BNY Mellon) is een custody overeenkomst afgesloten. De voornaamste taken die BNY Mellon uitvoert zijn:

- het in bewaring houden van de activa van het pensioenfonds;
- het verstrekken van het instrument om het toezicht te houden op de 'compliance regels van de beleggingsmandaten'. Het is de verantwoordelijkheid van de treasury compliance groep om dit op te volgen en om bij 'overtreding van de regels' dit onder de aandacht te brengen van de beleggingscommissie;
- het op maand- en kwartaalbasis aanleveren van een (geconsolideerd) performance rapport dat voldoet aan de te stellen eisen met betrekking tot volledigheid, consistentie en tijdigheid.

Elke maand controleert BNY Mellon de resultaten op basis van de verslagen van de vermogensbeheerders. Deze worden beoordeeld door de Portfolio Investments Groep van Dow. De treasury compliance groep rapporteert zijn bevindingen vervolgens aan het bestuur.

Sleutelfunctiehouder actuariële functie

De heer Tom Veerman is sinds 17 november 2023 de sleutelfunctiehouder actuariële functie van het pensioenfonds.

Sleutelfunctiehouder Interne Audit (uitvoerder)

FinVision is de SFH Interne Audit uitvoerder. FinVision rapporteert aan de sleutelfunctiehouder Mevrouw Caroline Van Eecke (zie verder de paragraaf 'Governance').

Compliance officer

De heer Harmen Pullen van maatschap TriVu is sinds 12 september 2019 de compliance officer van het pensioenfonds.

Verzekeraars

Een beperkte groep deelnemers heeft in het verleden premievrije rechten opgebouwd bij door de werkgever overgenomen bedrijven of bij hun voormalig werkgever. Het pensioenfonds keert namens de verzekeraar de pensioenen uit aan de betrokken deelnemers.

De huidige verzekeraars zijn:

- AEGON
- ASR
- Nationale-Nederlanden

Externe accountant

De controlerend accountant van het pensioenfonds is Deloitte Accountants B.V.

Certificerend actuaris

De certificerend actuaris is WTW.

Verslag van het bestuur

Het pensioenfonds

Statutaire doelstelling en profiel

Het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds ('het pensioenfonds') is verantwoordelijk voor het realiseren van de pensioentoezeggingen die Dow Benelux B.V. en Dow Europe Holding B.V. (gezamenlijk 'de onderneming') hebben gedaan.

Volgens artikel 3 van de statuten is het doel van het pensioenfonds de pensioenen zeker te stellen voor (gewezen) werknemers van de onderneming en hun nabestaanden. De pensioenaanspraken worden gefinancierd met bijdragen van de onderneming en werknemers.

Daarnaast moet het bestuur conform artikel 5 van de statuten zorgdragen voor een solide wijze van belegging van de gelden van het pensioenfonds. Het bestuur heeft als primaire taak de pensioenregeling uit te voeren. Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Het bestuur heeft de doelstellingen en beleidsuitgangspunten – zoals bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet – vastgesteld en vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). Bij de toetsing van de opdrachtaanvaarding voor de uitvoering van de pensioenregeling, heeft het bestuur deze als uitgangspunt genomen.

De pensioenregeling voorziet voor alle deelnemers in een ouderdomspensioen, een partnerpensioen, een ANW-hiaatpensioen, een wezenpensioen, een WGA-hiaatpensioen, een WIA-excedentpensioen en een WAO-arbeidsongeschiktheidspensioen.

Het bestuur heeft geen bevoegdheid om de pensioenregeling zelfstandig te wijzigen. Wijzigingen worden doorgevoerd na overleg met – en met voorafgaande goedkeuring van – de onderneming en de ondernemingsraden. Het bestuur zorgt er voor dat het beheer gevoerd wordt volgens de ABTN van het pensioenfonds. In deze ABTN staan het te voeren beleid en de aan het bestuur ter beschikking gestelde bestuursmaatregelen beschreven. Het pensioenfonds is gesloten voor nieuwe deelnemers sinds 1 januari 2014.

Het afgezonderde stichtingskapitaal, de door de onderneming en deelnemers verrichte stortingen, ontvangsten uit herverzekering, rente en andere beleggingsopbrengsten van belegde gelden vormen de financiële middelen. Sinds 1 januari 2015 wordt de pensioentoezegging uitgevoerd op basis van een middelloonsysteem met 'limited backservice'.

De door het bestuur aangestelde beleggingscommissie weegt, evalueert en bespreekt het beleggingsresultaat van de vermogensbeheerder(s). De commissie is ook verantwoordelijk voor de voorstellen voor benoeming en/of vervanging van de vermogensbeheerder(s). Het bestuur beslist over de voorstellen van de beleggingscommissie.

Missie, visie, strategie en doelstellingen

Het bestuur heeft de volgende missie, visie en strategie.

Missie

Het pensioenfonds ziet het als zijn kerntaak op betrouwbare, transparante en verantwoordelijke wijze de pensioenregeling uit te voeren, zoals afgesproken in de pensioenovereenkomst. Het pensioenfonds communiceert begrijpelijk, duidelijk en relevant met iedereen die pensioen bij het pensioenfonds heeft opgebouwd én alle pensioengerechtigden.

Visie

Het pensioenfonds heeft de ambitie een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds te zijn dat zijn financiële verplichtingen en doelstellingen nu en in de toekomst waar kan maken. Het pensioenfonds zal zich continu aanpassen aan het veranderende pensioenlandschap op organisatorisch, financieel en juridisch gebied. Deze factoren in ogenschouw genomen houdt het pensioenfonds daarbij tevens rekening met zijn status als een krimpend pensioenfonds; dit heeft invloed op de risicohouding van het pensioenfonds.

Strategie

Het bestuur geeft op de volgende wijze invulling aan de realisering van zijn visie:

- een evenwichtig vormgegeven beleid op de voor het pensioenfonds geldende beleidsterreinen (onder andere beleggen, pensioenadministratie, communicatie);
- een proactieve benadering inzake het invullen van het pensioenakkoord, in een open dialoog met deelnemers en aangesloten ondernemingen;
- het integraal risicomanagement van het pensioenfonds zorgt voor een adequate wijze van het afwegen en managen van risico's;
- processen zijn effectief en efficiënt ingericht;
- processen worden op beheerste wijze doorlopen, vastgelegd en gemonitord;
- voorlichting en informatie zijn begrijpelijk, duidelijk en relevant voor de doelgroepen.

De strategie van het pensioenfonds is uitgewerkt in plannen en nota's (fondsdocumenten), die periodiek worden herzien. Het betreft in elk geval:

- de Governance, Compliance & Risk nota;
- het geschiktheidsplan;
- het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid;
- het investeringsplan;
- het communicatiebeleidsplan;
- de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN).

Ter ondersteuning van de missie, visie en strategie heeft het pensioenfonds kernwaarden benoemd. Deze geven onder andere de waarden weer van de mensen en de ondernemingen waarvoor het pensioenfonds mag werken.

– Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid komt onder meer tot uiting in professionele besturing en solide vermogensbeheer.

– Beheerste procesvoering

Processen zijn bij het pensioenfonds op een duidelijke, transparante en accurate wijze vastgelegd en worden zo uitgevoerd.

Waarborging van privacy is een belangrijk onderdeel hiervan. Processen worden continu gemonitord en periodiek geëvalueerd.

- **Continuïteit**
Het pensioenfonds zorgt voor continuïteit. Zowel bij de uitvoering van de pensioenregeling voor de belanghebbenden als bij de bestuursfuncties.
- **Duidelijkheid**
Het pensioenfonds verstrekt de belanghebbenden tijdig accurate informatie. Dit geldt zowel voor communicatie over het beleid van het pensioenfonds als over de ontwikkelingen rond hun eigen pensioen.
- **Open cultuur**
Het pensioenfonds heeft een open cultuur. Er zijn korte communicatielijnen met de aangesloten werkgevers. De belanghebbenden kunnen altijd contact leggen met het bestuur en het pensioenbureau.

Doelstellingen

Bovenstaande missie, visie en strategie hebben geleid tot de volgende doelstellingen:

- **Financiële duurzaamheid**
Het beleid van het pensioenfonds is erop gericht de pensioenuitkeringen op korte en lange termijn veilig te stellen. Om dit te bewerkstelligen worden de toevertrouwde middelen op een verantwoorde en prudente wijze belegd. Daarnaast zijn in de uitvoeringsovereenkomst met Dow nadere afspraken gemaakt over de financiering. Daardoor kan het pensioenfonds onder andere lage rentes en de toegenomen levensverwachting het hoofd bieden.
- **Communicatie en transparantie**
Het pensioenfonds streeft ernaar de belanghebbenden tijdig te informeren over relevante onderwerpen op pensioengebied. Het pensioenfonds heeft hiertoe een communicatiebeleidsplan opgesteld.
- **Flexibilisering: pensioen als onderdeel van de totale ouderdomsvoorziening**
De pensioenregeling kent vele mogelijkheden tot flexibilisering van de uitkering, waarbij de keuze van de deelnemer centraal staat. Deze flexibiliteit is echter alleen mogelijk binnen het kader van de uitvoerbaarheid in de collectieve pensioenregeling. Het pensioenfonds communiceert hierover actief met alle belanghebbenden. Verder plaatst het pensioenfonds zijn producten en voorzieningen in het licht van het actief ouder worden en duurzame inzetbaarheid. Daarom draagt het pensioenfonds de flexibiliteit in de pensioenregeling actief uit.
- **Continue professionalisering van de organisatie**
Het pensioenfonds leeft de Code Pensioenfonds actief na. Deze code richt zich op de 3 functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat het pensioenfonds gepland en gerealiseerd heeft.

Het bestuur zorgt dat de individuele bestuursleden op het juiste geschiktheidsniveau komen en blijven door (markt) ontwikkelingen proactief onder de aandacht te brengen en opleidingen te verzorgen. Het pensioenfonds zorgt verder voor de uitvoering van de pensioenregeling die binnen zijn doelstellingen past, tegen een zo gunstig mogelijke prijs-kwaliteitverhouding. Het pensioenfonds maakt waar mogelijk gebruik van de backoffice van Dow en het internationale Dow-netwerk om verdere professionalisering van het pensioenfonds te realiseren.

– **In stand houden en vergroten van het vertrouwen van de aanspraak- en pensioengerechtigden**

De aanspraak- en pensioengerechtigden hebben een groot vertrouwen in het pensioenfonds. Dit blijkt uit het laatste deelnemersonderzoek. Het bestuur beschouwt dit als een sterk punt van het pensioenfonds en ziet het als zijn taak dit vertrouwen in stand te houden dan wel verder te vergroten. Goede communicatie – duidelijk, transparant én relevant – is hierbij essentieel.

– **Toekomstbestendigheid**

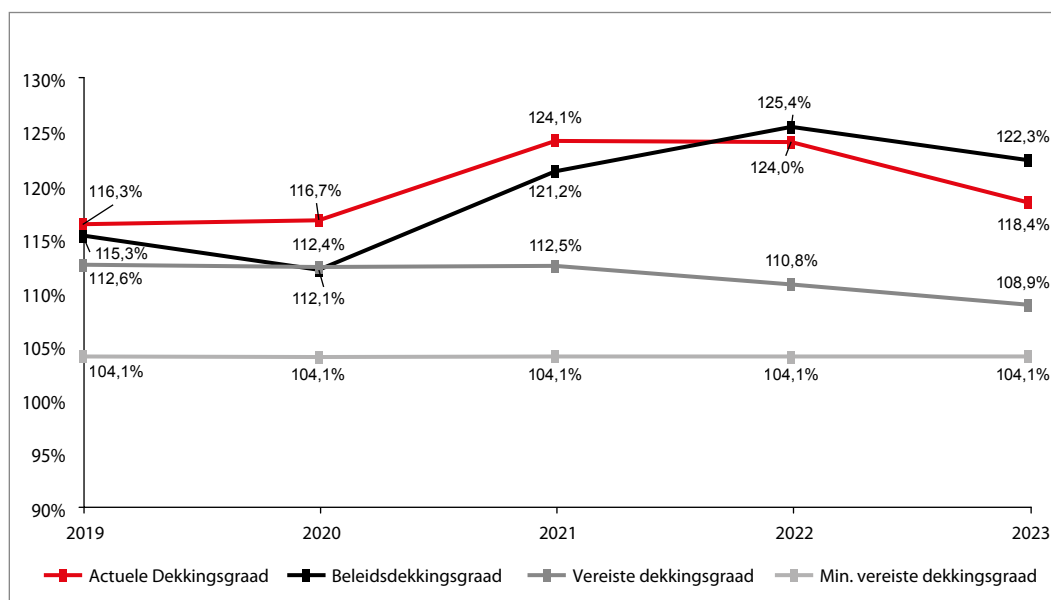
De Wet Toekomst pensioenen is per 1 juli 2023 in werking getreden. Dow Pensioenfonds heeft een commissie ingesteld om de ontwikkelingen te volgen. De sociale partners van Dow zijn in overleg over een nieuwe pensioenregeling. Waar nodig ondersteunt het bestuur de sociale partners op dit vlak. De vergrijzing van de deelnemerspopulatie van het pensioenfonds, de krimp van het aantal actieve deelnemers en de rente hebben invloed op het bestuur en de inrichting van het pensioenfonds. Al deze ontwikkelingen maken het noodzakelijk de uitvoering van de pensioenregeling in eigen beheer continu te monitoren en periodiek te evalueren.

De doelstellingen zijn leidend voor de diverse commissies. De commissies rapporteren hierover in de bestuursvergaderingen, het bestuur is verantwoordelijk voor het actief opvolgen van de doelstellingen in zijn geheel.

FOTO: JASMIJN KUIJPER – DOW FOTOCLUB

Financiële positie van Stichting Dow Pensioenfonds

Financiële positie

De actuele dekkingsgraad van het fonds is gedaald van 124,0% ultimo 2022 naar 118,4% ultimo 2023, een daling van 5,6%-punt.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad is als volgt:

Ontwikkeling dekkingsgraad (in %)

Primo

	2023	2022
Premie	-6,6%	-2,4%
Uitkeringen	1,0%	0,7%
Toeslagverlening	0,0%	0,0%
Renteverandering	-4,5%	46,0%
Overrendement	4,6%	-29,9%
Wijziging grondslagen	-0,9%	-2,1%
Andere oorzaken	0,8%	-12,4%

Ultimo

118,4%	124,0%
---------------	---------------

Het resultaat op de premie in het boekjaar is negatief. De dekkingsgraad is hierdoor met 6,6%-punt gedaald. Deze afname wordt voornamelijk veroorzaakt als gevolg van de financiële positie van het pensioenfonds per jaareinde 2022 en de bepalingen daaromtrent in de uitvoeringsovereenkomst. Per jaareinde 2022 lag de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds (125,4%) meer dan 10%-punt boven de vereiste dekkingsgraad (110,8%). Op basis van de bepalingen in de uitvoeringsovereenkomst was daarmee in 2023 zowel een premiekorting (beleidsdekkingsgraad meer dan 5%-punt hoger dan de vereiste dekkingsgraad), als ook een premierugstorting (beleidsdekkingsgraad meer dan 10%-punt hoger dan de vereiste dekkingsgraad), voor de werkgever van toepassing. De

premiëkorting 2023, waarbij het werkgeversgedeelte van de premie 2023 voor de basisregeling is gereduceerd tot 0, heeft een negatief effect op de dekkingsgraad gehad van 1,9%-punt. De premierugstorting 2023 die door SDPF medio 2023 is voldaan heeft een negatief effect op de dekkingsgraad gehad van 4,6%-punt.

Het effect van de verrichte uitkeringen op de dekkingsgraad is 1,0%-punt positief, doordat de dekkingsgraad van het pensioenfonds gedurende 2023 boven de 100% lag.

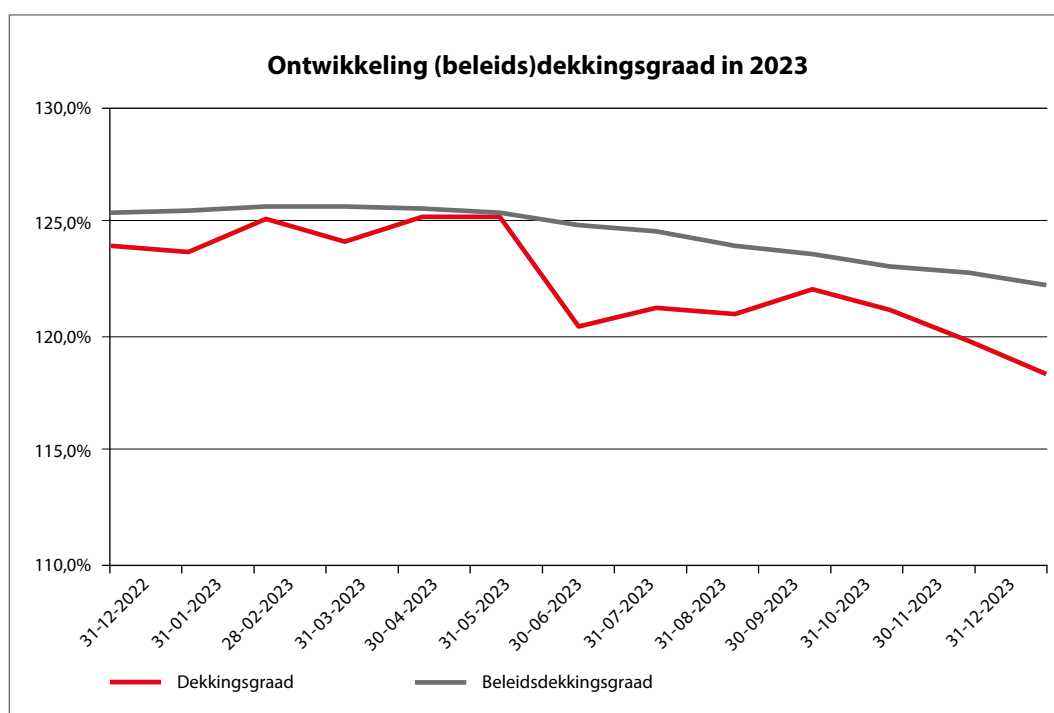
De door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur voor het vaststellen van de technische voorzieningen is eind 2023 voor looptijden tot circa 40 jaar (met uitzondering van het eerste jaar) gedaald ten opzichte van eind 2022. De gemiddelde rentevoet voor de verplichtingen is daardoor gedaald van 2,69% naar 2,37%. Per saldo heeft de renteverandering een verlagend effect gehad op de dekkingsgraad van 4,5%-punt. Door de positieve beleggingsopbrengsten is het pensioenvermogen in het boekjaar toegenomen. Hierdoor is de dekkingsgraad gestegen met 4,6%-punt. Hierin is ook rekening gehouden met de benodigde interesttoevoeging aan de voorziening ad 3,264%.

Door de wijziging van de actuariële grondslagen in het boekjaar (actualisatie veronderstelde partnerfrequenties, verondersteld leeftijdsverschil tussen partners en de reservering voor latent wezenpensioen) zijn de technische voorzieningen gestegen. Dit heeft een negatief effect op de dekkingsgraad van 0,9%.

Het effect op de dekkingsgraad dat is gepresenteerd als 'andere oorzaken', wordt veroorzaakt doordat alle gepresenteerde effecten worden bepaald ten opzichte van de dekkingsgraad aan het begin van het boekjaar, doordat overige mutaties niet worden meegenomen en door afronding van de overige effecten. Dit is conform de door DNB voorgeschreven methodiek voor het herstelplan. Het effect van andere oorzaken op de dekkingsgraad bedraagt 0,8% positief.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden. Daarmee is die minder afhankelijk van dagkoersen. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds was ultimo 2023 122,3% (ultimo 2022 was dit 125,4%).

De volgende grafiek laat de ontwikkeling van de dekkingsgraden in het boekjaar 2023 zien. Hierin is zichtbaar dat de actuele dekkingsgraad gedurende het hele jaar onder de beleidsdekkingsgraad lag. Hierdoor is de beleidsdekkingsgraad gedurende 2023 zelf ook gedaald.

De dekkingsgraden ultimo jaar (op basis van de jaarrekening) hebben zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

	2023	2022	2021	2020	2019
Dekkingsgraad ultimo	118,4%	124,0%	124,1%	116,7%	116,3%
Beleidsdekkingsgraad volgens FTK	122,3%	125,4%	121,2%	112,1%	115,3%
Reële dekkingsgraad ¹⁾	92,3%	92,2%	98,0%	91,9%	92,8%

(Minimum) Vereist eigen vermogen

Eind 2023 was het Minimaal Vereist Eigen Vermogen (MVEV) 4,1% en het Vereist Eigen Vermogen (VEV) 8,9% van de technische voorzieningen (TV). De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds was op 31 december 2023 122,3%. Op grond van door DNB vastgestelde definities is het vermogen toereikend. Voor het oordeel over de vermogenspositie en de toereikendheid van de technische voorzieningen verwijzen wij naar het oordeel van de waarmerkend actuaire in de actuariële verklaring.

Het feitelijk aanwezig vermogen van het pensioenfonds ultimo 2023 ter grootte van € 356.832 is hoger dan het vereist vermogen ter grootte van € 172.742, waardoor op basis van het feitelijk aanwezig vermogen sprake is van een positieve reservepositie.

Toelichting reserve positie	Bedrag	In % van de TV
Aanwezig vermogen pensioenfonds	2.297.233	118,4%
Af: Technische Voorzieningen	-1.940.401	-100,0%
Af: Minimaal Vereist Eigen Vermogen (MVEV) is 4,1%	-79.852	-4,1%
Dekkingspositie	276.980	14,3%
Af: Vereist Eigen Vermogen (excl. minimaal vereist vermogen)	-92.890	-4,8%
Reservepositie	184.090	9,5%

Herstelplan

Omdat de beleidsdekkingsgraad per jaareinde boven het vereiste niveau lag, was een herstelplan niet aan de orde.

Haalbaarheidstoets

De beleidskeuzes die het pensioenfonds en sociale partners hebben gemaakt en de vastgestelde risicohouding leiden tot pensioentoezeggingen aan de deelnemers van het pensioenfonds. Het pensioenfonds is verplicht jaarlijks een haalbaarheidstoets uit te voeren, waarin het inzicht geeft of deze toezeggingen op de lange termijn kunnen worden waargemaakt. De haalbaarheidstoets toetst jaarlijks het verwachte pensioenresultaat en de relatieve afwijking van het verwachte pensioenresultaat bij een slechtweerscenario. Toetsing van de resultaten van de haalbaarheidstoets vindt plaats aan de ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat en de maximale relatieve afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario. De ondergrens en de maximale relatieve afwijking zijn in 2015 bepaald en zijn vastgelegd middels de lange termijn risicohouding van het pensioenfonds.

¹⁾ De reële dekkingsgraad is berekend als het quotiënt van de beleidsdekkingsgraad als hierboven beschreven en de beleidsdekkingsgraad die nodig is voor voorwaardelijke toeslagverlening ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer. Het is wettelijk voorgeschreven dat het pensioenfonds deze dekkingsgraad aan DNB opgeeft, hoewel deze voor het pensioenfonds niet relevant is, aangezien het pensioenfonds geen enkele toeslagambitie ten uitvoering heeft. De hoogte van de bovengrens voor een volledige indexatie bedraagt per ultimo 2023 132,5%.

In 2023 heeft het pensioenfonds een haalbaarheidstoets uitgevoerd op basis van de financiële positie per eind 2022. Op basis van deze toets bedroeg het verwachte pensioenresultaat 66% (d.w.z. 66% van het op basis van volledige prijsinflatie verhoogde pensioen) en de relatieve afwijking bij een slechtweerscenario 7%. Dit was hoger dan de vastgestelde ondergrens voor het pensioenresultaat (50%) respectievelijk lager dan de maximale relatieve afwijking (40%). Hiermee werd voldaan aan de vastgestelde grenzen.

Vanwege het ontbreken van een toeslagambitie (nominaal pensioen) is de uitkomst van de haalbaarheidstoets voor het pensioenfonds niet relevant.

Bij uitvoering van een nieuwe pensioenregeling of op het moment dat zich een significante (beleids-)wijziging heeft voorgedaan voert het pensioenfonds een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets uit. Dit was bij het pensioenfonds in het verslagjaar niet aan de orde. De uitkomst van de haalbaarheidstoets 2023 is besproken met de ondernemingsraad.

Pensioenregeling 2023

De pensioenregeling is bestemd voor werknemers van de onderneming, die vóór 1 januari 2014 in dienst zijn getreden. De regeling is een middelloonregeling met 'limited backservice' voor het basissalaris en de ploegentoeslag. De werknemers betalen zelf mee aan de pensioenopbouw.

Regeling voor werknemers die voor 1 januari 2014 in dienst zijn getreden

Pensioensysteem	middelloon met limited backservice
Pensioenrichtleeftijd	67 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,738%
Opbouw% partnerpensioen	1,313%
Partnerpensioen	Opbouwbasis
Maximum salaris	€ 128.810 ¹⁾
Franchise	€ 16.322 ¹⁾
Maximum pensioengrondslag	€ 112.488 ¹⁾
Pensioenpremie	47,9% ²⁾ van pensioengrondslag

Daarnaast voert het pensioenfonds nog oude regelingen uit voor premievrije aanspraken. In deze regelingen komen geen actieve deelnemers meer voor.

Premiebeleid

Het premiebeleid van het pensioenfonds is op basis van een zuiver kostendekkende premie. Premiebijdragen kunnen van jaar tot jaar verschillen.

Als een dekkings- of reservetekort niet binnen de wettelijke hersteltermijn is opgeheven zonder aanvullende maatregelen, worden er herstellpremies betaald zodanig dat een dekkings- of reservetekort binnen de wettelijke hersteltermijn wel is opgeheven. De aanvullende herstellpremies worden zo vastgesteld dat het herstel zo geleidelijk mogelijk tot stand komt.

Aan het eind van 2023 lag de beleidsdekkingsgraad met 122,3% meer dan 5%-punt boven het vereiste niveau van 108,9%. Op basis van de afspraken met de sponsor, zoals vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst, is daarmee voor 2024 een premiekorting van toepassing. Uitgaande van het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad van 13,4%-punt resulteert voor 2024 een premiekorting die de bijdrage van de sponsor voor 2024 tot nul reduceert. Indien de gecertificeerde beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 meer dan 10%-punt bedraagt dan de vereiste dekkingsgraad heeft de werkgever recht op een

1) In tegenstelling tot de rest van het verslag waarin de bedragen zijn afgerond in duizenden euro's, betreft dit een exact bedrag in Euro.

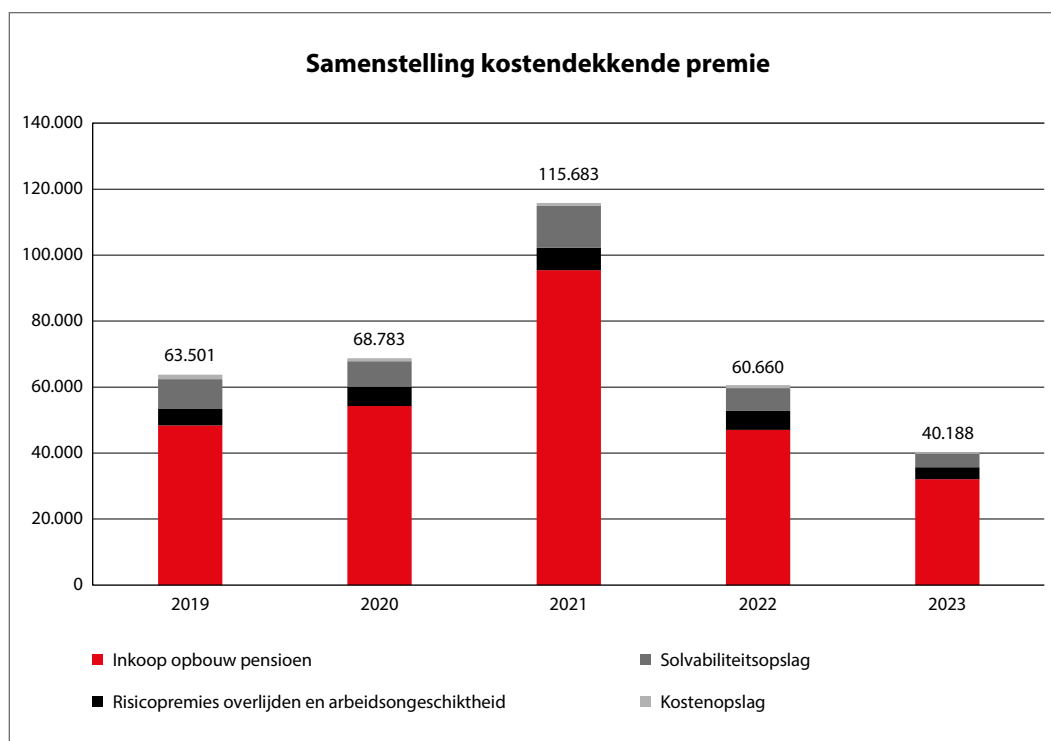
2) Dit betreft de pensioenpremie exclusief premiekorting. De premiekorting bedraagt 42,2% van de pensioengrondslag waardoor de feitelijke pensioenpremie 3,8% van de pensioengrondslag bedraagt.

premieteruggave. Inmiddels heeft de werkgever dit verzoek ingediend. Het bestuur heeft hierover na afloop van de jaarvergadering een besluit genomen. Een premieteruggave wordt verwerkt in het jaarwerk over 2024.

De jaarlijkse bijdrage van de deelnemer is:

- 1,82% van het pensioengevend salaris minus de ploegentoeslag en de franchise, berekend op 1 maart van het lopende jaar en;
- 6,48% van het pensioengevend salaris minus de ploegentoeslag voor zover deze uitstijgt boven viermaal de franchise, berekend op 1 maart van het lopende jaar en;
- 2,00% van de ploegentoeslag.

Na verrekening van de premiekorting en de premieterugstorting bedraagt de kostendeekkende premie in het verslagjaar 80.358 negatief. De opsplitsing van de kostendeekkende premie wordt in de volgende grafiek weergegeven.

De zuivere kostendeekkende premie en de feitelijke premie over 2023 zijn als volgt samengesteld:

	Feitelijke premie	Zuivere kosten-dekkende premie
Actuarieel benodigde koopsom	35.844	35.844
Opslag in stand houden vereist vermogen	3.844	3.844
Opslag voor uitvoeringskosten	500	500
	40.188	40.188
Premiekorting	-35.435	
Premieterugstorting	-85.111	
	-80.358	

De betaalde premie over 2023 bedroeg 4.753. Dit bedrag bestaat uit de betaalde werknemersbijdrage van 3.190 en de door de werkgever betaalde premie inzake het sociaal plan 2023 (1.563). De door de werkgever te betalen premie voor sociaal plan valt niet onder de afspraken met betrekking tot de premiekorting.

Per jaareinde 2022 lag de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds (125,4%) meer dan 10%-punt boven de vereiste dekkingsgraad (110,8%). Op basis van de bepalingen in de uitvoeringsovereenkomst was daarmee in 2023 zowel een premiekorting (beleidsdekkingsgraad meer dan 5%-punt hoger dan de vereiste dekkingsgraad), als ook een premierugstorting (beleidsdekkingsgraad meer dan 10%-punt hoger dan de vereiste dekkingsgraad), voor de werkgever van toepassing. De premiekorting 2023, waarbij het werkgeversgedeelte van de premie 2023 voor de basisregeling is gereduceerd tot 0, bedraagt 35.435. De premierugstorting 2023 die door SDPF medio 2023 is voldaan, bedraagt 85.111.

Communicatie

De communicatiecommissie heeft in 2023 vijf keer vergaderd. Belangrijke agendapunten waren het komende nieuwe pensioenstelsel, de mogelijkheid om een bedrag ineens uit te keren bij het begin van een pensionering, de verdere digitalisering van informatieverstrekking van ons pensioenfonds aan de deelnemers, communicatie van het duurzaamheidsbeleid van SDPF en de ontwikkelingen van de hoge energieprijzen en de inflatie (gelukkig kon voor beide een daling geconstateerd worden). De advisering en de uitvoering van het communicatiebeleid lag in handen van de communicatieafdeling van AZL. In 2023 is de rol van voorzitter door Frans Habers overgenomen van Otto Berbee.

PensioenUpdates

We brachten in 2023 drie PensioenUpdates uit. In het eerste nummer maakten we kennis met de nieuwe vertegenwoordigers van het verantwoordingsorgaan, namelijk Elly Warmenhoven, Herbert Jonkman en Willem Vogt namens de gepensioneerden en Bart Makkink namens de werknemers. Tevens werd de vraag behandeld: Is uw pensioen straks voldoende? Het artikel geeft de lezer meer inzicht in opgebouwde pensioenrechten en reikt opties aan om extra pensioen op te bouwen. Het tweede nummer stond traditioneel in het teken van het jaarverslag van het voorgaande jaar en gaf inzicht in de goede financiële positie van ons fonds. Voorts bevatte het een handig overzicht over de keuzemogelijkheden bij het met pensioen gaan zoals in- en uitruil betreffende overbruggings-, ouderdoms- of partnerpensioen of het variabel maken van de uitkering van het ouderdomspensioen. In het derde en laatste nummer werd de bijzondere positie van het Dow Pensioenfonds geschetst betreffende de nieuwe pensioenwetgeving. Het is aan de sociale partners (ondernemingsraden en werkgever) om invulling te geven aan de toekomstige pensioenregeling bij Dow. Wanneer er overstemming is bereikt over een nieuwe regeling zullen wij dit zo snel mogelijk communiceren. Tevens bevatte deze editie artikelen over de wisselwerking tussen het nieuwe ESG-beleid en de beleggingsportfolio en hoe risico's in dekkingsgraad te voorkomen door middel van rente-afdekking.

Campagnes

De campagne om de informatieverstrekking aan de deelnemers zoveel mogelijk te digitaliseren werd in 2023 voortgezet. Digitalisering bespaart papier en portokosten en stelt het fonds in staat sneller en uitgebreider met de deelnemers te communiceren. De informatieverstrekking aan deelnemers onder de 80 jaar is liefst zoveel mogelijk digitaal (het fonds heeft hiervoor wel een e-mailadres nodig), terwijl deelnemers van 80 jaar en ouder standaard informatie op papier krijgen, echter op hun verzoek kunnen ook zij de informatie digitaal ontvangen. Voorts doet het pensioenfonds ieder jaar mee met de jaarlijkse Pensioen3Daagse om het pensioenbewustzijn te bevorderen. Zo ook in 2023.

Deelnemersonderzoek naar communicatiemiddelen van SDPF

Het pensioenfonds heeft in maart en april 2023 een onderzoek laten uitvoeren om te toetsen hoe de ingezette communicatiemiddelen werden beoordeeld door de deelnemers. Van de 2.700 genodigden hebben 808 de vragenlijst volledig ingevuld (213 respondenten vulden de enquête niet volledig in). De bestaande communicatiemiddelen, zoals SDPF website, PensioenUpdate en nieuwsberichten worden bijzonder goed gewaardeerd door onze leden. De volgende verbeteringen worden nagestreefd: betere informatieverstrekking

aan voormalige werknemers die nog niet met pensioen zijn en het gemakkelijker opzoeken van informatie op de SDPF website. Met name op het gebied van de klantenservice is er nog winst te behalen, hoewel de telefonische en digitale contacten van de deelnemers van ons fonds met de klantenservice beperkt zijn. De scores op bereikbaarheid, kennis en afspraken nakomen lieten te wensen over. Dat kan te maken hebben met de periode waarin het onderzoek is uitgevoerd. Deze periode is traditioneel een van de drukste periodes bij de klantenservice, waarin wachttijden langer zijn dan gedurende de rest van het jaar. Een andere verklaring hiervoor is de bijzonder krappe arbeidsmarkt, waardoor het voor AZL moeilijk is personeel vast te houden. Het aantrekken en opleiden van vervangend personeel heeft de volle aandacht van AZL en de serviceverlening laat sinds midden 2023 een verbetering zien.

Website bezoek en telefonische communicatie met AZL

De website werd goed bezocht, door 6.401 unieke bezoekers. Waar mogelijk wordt de informatie verstrekking op de website aantrekkelijker gemaakt met de inzet van animaties. In afwachting van de wettelijk invoering is een animatie over 'Bedrag ineens' al voorbereid. Er werden in 2023 door AZL 879 telefoontjes van deelnemers ontvangen met een gemiddelde opnamerespons van 87,5% en een deelnemerstevredenheidsscore van 7,3.

Vooruitblik

In het laatste kwartaal van 2023 is gewerkt aan het communicatiejaarplan voor 2024 en tevens is besloten het huidige communicatiebeleidsplan voor de jaren 2021-2023 aan te houden in afwachting van een akkoord tussen de sociale partners over een nieuwe pensioenregeling. Bij een akkoord tussen de sociale partners zal er een nieuw communicatiebeleidsplan voor een periode van drie jaar ontwikkeld worden.

In het communicatiejaarplan 2024 worden de volgende speerpunten genoemd:

Maak pensioen toegankelijk:

- communicatie over evt. wijzigingen in het pensioenreglement
- communicatie over wijziging pensioenstelsel en besluitvorming over een nieuwe pensioenregeling
- gebruiken van visuele hulpmiddelen in de communicatie
- betere en meer frequente informatieverstrekking aan voormalige werknemers die nog niet met pensioen zijn

Maak pensioen van mij:

- communicatie over duurzaamheidsbeleid
- communicatie over keuzemogelijkheden
- communicatie naar voormalige werknemers die nog niet met pensioen zijn
- individuele pensioengesprekken
- dienstverlening pensioenbureau en klantenservice

Maak pensioen digitaal: het vergroten van het aantal beschikbare e-mailadressen van met name voormalige werknemers die nog niet met pensioen zijn en gepensioneerden.

Beleggingen

In 2023 heeft de beleggingscommissie aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

- Tijdens de bestuursvergadering in februari zijn de resultaten van het ESG-onderzoek 2022 onder de managers van SDPF besproken.
- Op basis van de resultaten van het ALM-onderzoek, dat in februari 2022 door de Investeringscommissie en het bestuur is goedgekeurd, is de volgende stap van de-risking met ingang van juli 2023 geïmplementeerd. Dit resulteerde in een verdere risicoverlagings van het pensioenfonds.
- Gezien het gedefinieerde driejarige afbouwtraject op basis van de ALM 2022 heeft de beleggingscommissie aanbevolen om geen nieuwe Risk Budgeting Study (RBS) uit te voeren. Deze aanbeveling werd gesteund door het bestuur. Op basis van de initiële RBS 2022 en de uitkomst van het ALM-onderzoek 2022 is het investeringsplan in juli 2023 hierop aangepast en goedgekeurd door het bestuur.
- De beleggingscommissie heeft een evaluatie uitgevoerd over het 'stewardshipbeleid' van de aangestelde vermogensbeheerders.
- De ESG-ontwikkelingen werden voortdurend gemonitord en het team gaf WTW de opdracht een rapport op te stellen met verschillende ESG-maatstaven over de vastrentende portefeuille van SDPF. Het rapport bevat cijfers over milieu-, sociale en bestuurs-aspecten. Gezien het feit dat aandelen volledig zouden worden afgestoten, zijn de aandelengegevens niet meegenomen. Het rapport is gedeeld in een sessie met het voltallige bestuur.
- Veranderingen in de bedrijfsorganisatie van sponsor Dow en compliance-aspecten leidden tot een herziening van het fiduciair beheer. Er werd besloten een oplossing te zoeken met een externe vermogensbeheerder, ter vervanging van Portfolio Investments. In de septembervergadering is dit voorstel aan het bestuur gepresenteerd. Na overweging van verschillende opties werd er besloten een selectieproces te starten en Neuberger Berman en BlackRock uit te nodigen om hun dienstverlening te presenteren. WTW trad tijdens het selectieproces op als adviseur voor de beleggingscommissie en het bestuur. Na diverse vergaderingen heeft het bestuur besloten Neuberger Berman aan te stellen als de nieuwe vermogensbeheerder. De transitie van Portfolio Investments naar Neuberger Berman is vervolgens in gang gezet. De contractuele afspraken werden vastgelegd in de IMA welke beoordeeld werd door juridische adviseurs. Alle activa met uitzondering van de 'alternatives' zijn overgedragen naar Neuberger Berman. De 'alternatives' blijven voorlopig beheerd worden door Portfolio Investments. Tijdens het implementatieproces zijn de liquide beleggingen in aandelen geliquideerd. De derivatenportefeuille zal eveneens worden beheerd door Neuberger Berman. Eind 2023 was het transitieproces succesvol afgerond. De steun van Portfolio Investments wordt in de toekomst verleend vanuit de VS en James Macfarlane werd aangesteld als niet-stemgerechtigd lid van de IC.

Voor 2024 zal de beleggingscommissie zich richten op de samenwerking met de nieuwe vermogensbeheerder Neuberger Berman, het monitoren van het rendement op het vermogen, rapportages en het blijven volgen van de ontwikkelingen op het vlak van ESG. Daarnaast zal zij de ontwikkelingen met betrekking tot de Wet toekomst pensioenen en de potentiële impact op de beleggingsportefeuille en beleggingsstrategie van het pensioenfonds nauwlettend in de gaten houden, evenals de geopolitieke situatie en het macro-economische klimaat.

Terugblik op 2023

Stichting Dow Pensioenfonds heeft het jaar 2023 afgesloten met een rendement van 7,5%. Het corresponderende benchmarkrendement was 5,1%, wat leidt tot een overperformance van 2,4%. Rendementen van individuele beleggingscategorieën worden afgezet tegen de eigen benchmark.

De tabel hieronder toont de rendementen als percentage voor de diverse beleggingscategorieën per 31 december 2023.

	Resultaat	Benchmark
Aandelen	18,94	22,67
Europa	7,86	13,07
Wereldwijd	19,35	24,57
Alternatieve beleggingen	0,07	-4,82
Vastgoed	2,39	-18,83
Infrastructuur	-4,43	4,07
Private equity	2,24	11,28
Obligaties	5,91	7,06
Resultaat afdekken valutarisico	-0,13	-0,15
Resultaat afdekken renterisico	1,41	-1,94
Totaal rendement	7,48	5,14

Opmerking: het totale rendement is de som van rendementen die worden gewogen aan de hand van de grootte van elke beleggingscategorie; het totale rendement is niet het rekenkundige totaal van de rendementen in de tabel.

De twee algemene principes voor het selecteren van de benchmarks zijn dat dergelijke benchmarks verhandelbaar en repliceerbaar moeten zijn in de open markt. Echter, voor de categorie Alternatieve beleggingen, waaronder private markten vallen, kan niet volledig worden voldaan aan deze vereisten, waardoor grotere verschillen ontstaan tussen de gekozen benchmarks en de feitelijke rendementen op dergelijke beleggingen. De meeste Alternatieve beleggingen bevinden zich in de laatste 'oogst' fase, daarom zorgen uittredingen door de verkoop van beleggingen of door primaire emissies voor volatiliteit in de historische periodieke rendementen binnen de investeringshorizon.

Waar aandelen- en obligatiemanagers een actieve strategie volgen, in tegenstelling tot een passieve, kunnen dergelijke rendementen ook afwijken van de corresponderende benchmarkrendementen.

Aandelen, Obligaties en Alternatieve investeringen presteerden minder dan hun respectievelijke benchmarks. Echter, met name de rendementen van de alternatieve beleggingen waren dusdanig positief, wat heeft geleid tot een totaal resultaat boven de totale benchmark.

Veel beleggingen in het plan worden uitgedrukt in valuta's anders dan de euro. De waarde van die beleggingen fluctueert met de bewegingen van de valutakoers. Om de impact van deze fluctuaties te mitigeren, wordt valuta-afdekking gebruikt. Het afdekken van de valuta's van ontwikkelde landen wordt dicht bij 100% gehouden.

Het plan dekt ook het grootste deel van het renterisico af. Het renterisico komt voort uit het tijdsverschil tussen de looptijd van de geraamde pensioenverplichtingen en de investeringshorizon van bestaande investeringen.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

In september 2021 is een werkgroep opgericht om het ESG beleid en de benadering van het pensioenfonds grondig te beoordelen en het bestuur van het pensioenfonds in 2022 aanbevelingen te doen met betrekking tot het ESG beleid en het kader. De werkgroep bestaat momenteel uit Bernhard Schmid (voorzitter beleggingscommissie en bestuurslid), Pierre Taalman (vicevoorzitter van het bestuur en lid van de beleggingscommissie), Arnd Thomas (lid van het bestuur en lid van de beleggingscommissie), Otto Berbee (lid van het bestuur en lid van de beleggingscommissie). Duurzaam beleggen op zich is geen primaire doelstelling voor SDPF. Daarom beschouwt zij zichzelf als ressorterend onder artikel 6 van de Sustainability Finance Disclosure Regulation (SFDR).

Duurzaam beleggen zoekt de balans tussen traditioneel investeren met de inzichten van environmental, social en governance (ESG) om de resultaten op lange termijn te verbeteren. Deze langetermijnresultaten kunnen gericht zijn op:

- de risico- en rendementskarakteristieken van beleggingen, waarbij ESG informatie wordt gebruikt om ESG risico's voor de beleggingsportefeuille te mitigeren;
- en/of de langetermijnbijdrage van beleggingen aan een betere en duurzamere wereld en samenleving.

De ESG factoren, die een breed scala aan zaken omvatten, zijn belangrijk voor SDPF en moeten worden beschouwd in de context van het evalueren van investeringsrisico's op de lange termijn, naast mogelijkheden in aanvulling op traditionele financiële analyses als onderdeel van het beleggingsproces.

ESG overwegingen zijn onderdeel geworden van het beleggingsproces van SDPF, aangezien zowel vermogensbeheer als regelgevende organisaties zich snel hebben ontwikkeld en ESG factoren steeds relevanter worden. Er zijn verschillende strategieën beschikbaar om een duurzaam beleggingsbeleid te implementeren:

- Uitsluitingen of negatieve screening: het uitsluiten van onderpanden, bedrijven of landen.
- Best in class screening of positieve screening: overwegen van bedrijven met een hoge ESG score.
- ESG integratie: insluiten van ESG maatstaven en -risico's in de beleggingsanalyses en selecteren van managers die ESG informatie meenemen in hun onderpandkeuzes.
- Stemmen: stemrecht uitoefenen dat is verbonden aan aandelen in een aandeelhoudersvergadering.
- Engagement: doelgerichte wederzijdse interactie tussen twee of meer stakeholders, zoals belegger en bedrijfsmanagement.
- Thematisch beleggen: beleggen in thema's of beleggingen die specifiek bijdragen aan duurzame oplossingen / ecologisch en sociaal, zoals groen vastgoed, schone techniek, onderwijs en gezondheid.
- Impactbeleggen: beleggen om positieve sociale en ecologische impact te maken.
- Maatschappelijk beleggen: kapitaal is specifiek gericht op traditioneel kansarme individuen of samenlevingen, evenals financiering wordt geboden aan ondernemingen met een duidelijk sociaal of ecologisch doel.

SDPF is een klein fonds en heeft zijn beleggingen (uitgezonderd een aantal alternatieve aflopende beleggingen) uitbesteed aan Neuberger Berman. De beleggingsfilosofie van Neuberger Berman is gebaseerd op actief beheer, betrokken eigenaarschap en fundamenteel onderzoek, inclusief toonaangevend onderzoek naar financieel materiële factoren op het gebied van milieu, maatschappij en bestuur (ESG). Neuberger Berman is een Principles for Responsible Investment Leader, een aanduiding die aan minder dan 1% van de beleggingsondernemingen wordt toegekend.

Als actieve beheerder is Neuberger Berman er van overtuigd dat financieel materiële ESG-factoren een belangrijke motor kunnen zijn voor beleggingsrendementen op de lange termijn, zowel vanuit het perspectief van kansen als vanuit het perspectief van risicobeperking. Daarom hanteert Neuberger Berman een alomvattende aanpak voor het beheer van de activa van klanten, inclusief de integratie van financieel belangrijke ESG-factoren in de beleggingsprocessen voor de strategieën waar dit openbaar wordt gemaakt.

Een groot deel van de portefeuille van Stichting Dow Pensioenfonds bestaat uit vastrentende waarden. Dit zijn vooral bedrijfsobligaties en staatsobligaties. Voor bedrijfskredieten houdt Neuberger Berman doorgaans rekening met financieel materiële factoren, waaronder milieu-, sociale en governance-onderwerpen waarvan Neuberger Berman denkt dat ze van invloed kunnen zijn op de kasstromen op de korte en middellange termijn en op de EBITDA (Earnings Before Interest, Tax, Depreciation and Amortisation). Voor staatsobligaties houdt Neuberger Berman doorgaans rekening met financieel materiële factoren, waaronder milieu-, sociale en economische factoren, governance-onderwerpen waarvan Neuberger Berman denkt dat deze van invloed kunnen zijn op de kredietspreads en het risico op wanbetaling. Zo kunnen overheden met een afnemende controle op corruptie, een zwakkere naleving van de rechtsstaat of een toenemende kwetsbaarheid en bereidheid ten aanzien van klimaatverandering extra risico met zich meebrengen.

Momenteel worden echter de door Neuberger Berman namens Stichting Dow Pensioenfonds beheerde portefeuilles beschouwd die noch (i) milieu- of sociale kenmerken, of een combinatie daarvan, bevorderen, noch (ii) een duurzame beleggingsdoelstelling hebben, en worden daarom gecategoriseerd onder SFDR als financieel product uit artikel 6.

De werkgroep ESG heeft de beleggingscyclus van SDPF herzien en heeft aan elke stap ESG overwegingen toegevoegd. Zo worden klimaatscenario's doorgerekend als onderdeel van de ALM studie en worden ESG overwegingen meegenomen in het risicobudgetonderzoek. De werkgroep heeft zich ook beziggehouden met ESG rapportages. De eerste ESG rapportage is in 2023 beschikbaar gekomen en geeft een goede basis voor verdere ontwikkeling van het ESG beleid in nauwe samenwerking met de aangestelde vermogensbeheerder Neuberger Berman.

Hoewel SDPF geen specifieke ecologische of sociale karakteristieken promoot en geen doelstelling heeft ten aanzien van ecologische of sociale zaken, onderkent het wel dat SDPF het verwachte risico-gecorrigeerde rendement verbetert door zich te focussen op het mitigeren van ESG risico's. Tegelijkertijd stelt de eerder genoemde tool waarmee ESG data worden gemonitord en/of gerapporteerd het bestuur in staat ESG aspecten inzichtelijk te maken. SDPF belegt het grootste deel van de portefeuille in ontwikkelde landen.

De regulering en marktpraktijk van duurzame beleggingen, inclusief ESG gerelateerde rapportageverplichtingen en ESG factoren, zijn in ontwikkeling en vragen constante monitoring van een veranderende wereld en aanpassingen aan de zich ontwikkelende behoeften en standaarden. SDPF heeft daarom de ambitie dit beleid jaarlijks te evalueren en minimaal eens per jaar een scholing voor het voltallige bestuur te organiseren.

Vooruitblik naar 2024

De economische groei bleek verrassend veerkrachtig in 2023, hoewel met aanzienlijke regionale verschillen, omdat de voorspelde wereldwijde groeivertraging werd uitgesteld tot 2024. De wereldwijde inflatietrends liepen terug vanaf de pieken en de rentetarieven van de centrale banken stegen verder, omdat de centrale banken het inflatiepeil willen terugbrengen richting 2%. De marktrente sorteerde voor op mogelijke renteverlagingen door de centrale banken in 2024 waardoor de marktrente toch nog op een gelijk peil afslot. Dit zorgde voor een omgeving waarin aandelen in de loop van het jaar sterk opveerden en obligaties ondanks de volatiliteit een positief resultaat lieten zien, omdat beleggers uitkeken naar een mogelijke renteverlaging in 2024.

De wereldwijde inflatie is gedaald van een hoog dubbelcijferniveau na een afname van de druk op de toeleveringsketen en een sterke deflatie van goederen en energie, maar blijft boven de doelstellingen van de centrale bank. De kerninflatie blijkt lastiger, waarbij deflatie in het Verenigd Koninkrijk en Europa achterblijft bij die in de Verenigde Staten (VS) doordat de druk op de loonstijging aanhoudt. Het IMF verwacht dat de wereldwijde kerninflatie zal dalen tot 5,8% in 2024.

Ondanks een regionale bankencrisis in het eerste kwartaal die de angst voor een kredietreductie aanwakkerde, blijft de economische groei in de VS boven de trend, terwijl Europa en China relatieve zwakte vertonen. Volgens het IMF zal de wereldwijde groei in 2024 naar verwachting op 3,1% blijven steken. Met deflatie en gestage groei is het risico van een recessie in de VS afgenomen, terwijl Europa en

andere regio's het komende jaar een lage groei of mogelijke krimp tegemoet kunnen zien. De arbeidsmarkten zijn sterk gebleven met een stabiele lage werkloosheid, en banencijfers die de verwachtingen overtreffen, wat de consumentenvraag ondersteunt.

De uitdaging voor de beleidsmakers van de centrale bank op de korte termijn is om de uiteindelijke daling van de inflatie succesvol te beheersen, door het monetaire beleid te kalibreren aan de onderliggende dynamiek van de loon en prijsdruk, zodat een afdoende maar niet te restrictief beleid wordt gevoerd. De obligatiemarkten zullen waarschijnlijk volatiel blijven, omdat er gespeculeerd wordt over de timing en de snelheid van de renteverlagingen. Kortlopende obligaties bieden aantrekkelijke rendementen, terwijl dalende rentes uiteindelijk de koersen zullen ondersteunen. De langetermijnrente kan een gecompliceerdere dynamiek vertonen, omdat de markten kijken naar de prijs van onzekerheden die verbonden zijn aan een meerjarige verplichting. Op de creditmarkt zijn de spreads beperkt gebleven dankzij stabiele resultaten en weinig wanbetalingen, maar verwacht wordt dat de splitsing in de markt in het voordeel van de kwaliteit zal uitvallen, ook al zal de totale spreadverruiming waarschijnlijk gering zijn.

Aandelen leverden in 2023 beter dan verwacht winsten, met uitstekende prestaties van een handvol megacap technologieaandelen die de winsten aanjaagden en kunstmatige intelligentie die de positieve prestaties verder stimuleerde. De hoge nominale groei en het vooruitzicht van een cyclus van versoepeling door de centrale bank zouden aandelen moeten ondersteunen, hoewel de hoge waarderingen en het beperkte leiderschap het risico op een correctie in bepaalde gebieden verhogen.

Geopolitieke risico's blijven op de voorgrond, aangezien conflicten in de Midden Oosten de scheepvaart en energiemarkten dreigen te verstoren, de oorlog in Oekraïne voortduurt en 2024 een overvolle verkiezingskalender biedt, waaronder de Amerikaanse presidentsverkiezingen. China's uitdagende dynamiek van groei, schulden en deflatie zal een bijzonder belangrijke rol blijven spelen voor de wereldeconomie en Europa, met een verrassend positief opwaarts risico voor wereldwijde inflatie, en een negatief neerwaarts risico voor de wereldwijde groei.

Allocatie beleggingen

De tabel hieronder laat de strategische en actuele allocatie zien naar diverse beleggingscategorieën, die in lijn zijn met het goedgekeurde beleggingsplan en de gevolgde de-riskingstrategie.

Beleggingscategorie	Strategisch	Actueel per 31 december 2023
Aandelen	0-10%	0,07%
Vastrentende waarden (inclusief onderpand)	85-100%	96,85%
Alternatieve beleggingen	0-7%	2,92%

Per 31 december 2023 was 0,16% belegd in liquiditeiten.

Verzekerdenbestand

Actieve deelnemers

Het aantal deelnemers voor wie wordt bijgedragen is in het verslagjaar met 103 afgenomen van 1.142 naar 1.039. Daar zitten ook de deelnemers bij die premievrijstelling hebben verkregen wegens langdurige volledige arbeidsongeschiktheid (WAO/WIA). Ultimo 2023 kwamen 39 deelnemers (2022: 39) hiervoor in aanmerking.

Gewezen deelnemers

Bij beëindiging van de dienstbetrekking met de onderneming blijft het opgebouwde pensioenrecht door de gewezen deelnemers behouden. Op 31 december 2023 had het pensioenfonds 979 gewezen deelnemers.

Pensioenuitkeringen

Het totaal aantal uitkeringsgerechtigden is in het verslagjaar per saldo met 47 gestegen. Er zijn 50 personen met een niet opgevraagd pensioen, waarvan 43 ouderdomspensioen en 7 nabestaandenpensioen.

	2023	2022	Toename
Specificatie pensioengerechtigden			
Ouderdomspensioen	2.150	2.129	21
Nabestaandenpensioen	798	771	27
Wezenpensioen	14	15	-1
Totaal	2.962	2.915	47

Uitvoeringskosten

Kosten pensioenbeheer

	2023			2022		
	Pensioen-beheer	Vermogens-beheer	Totaal	Pensioen-beheer	Vermogens-beheer	Totaal
Administratiekosten	1.093	93	1.186	1.052	89	1.141
Accountantskosten	42	42	84	30	29	59
Kosten actuaris	185	169	354	244	235	479
Kosten bestuur, RvT en VO	45	44	89	35	35	70
Overige kosten	190	171	361	52	218	270
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	1.555	519	2.074	1.413	606	2.019
Kosten (in Euro) pensioenbeheer per (actieve en pensioengerechtigde) deelnemer	€ 388,65			€ 348,29		
Kosten in % van de technische voorzieningen	0,08%			0,08%		

Om de kosten per deelnemer te berekenen is het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden (2023: 4.001; 2022: 4.057). Hiermee volgen wij de aanbeveling van de Pensioenfederatie. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee in deze berekening. Omdat het pensioenfonds krimpend is en relatief weinig deelnemers heeft om de kosten te verdelen, zijn de kosten per deelnemer hoog vergeleken met andere pensioenfondsden. Een andere manier is de kosten uitdrukken in een percentage van de technische voorzieningen. De kosten uitgedrukt in een percentage van de technische voorzieningen zijn relatief laag in vergelijking met andere pensioenfondsden.

In 2023 zijn de pensioenbeheerkosten met 2,7% gestegen. Voor een verdere specificatie van de kosten wordt verwezen naar toelichting [17] in de jaarrekening.

Een deel van de kosten pensioenbeheer kunnen toegerekend worden aan vermogensbeheer. Bijvoorbeeld de kosten actuaire en accountant, die werkzaamheden verrichten voor vermogensbeheer en voor pensioenbeheer. In 2023 ging 30% van de totale kosten voor pensioenbeheer op aan vermogensbeheer. Dat percentage is verwerkt in de tabel hierboven. De allocatie van 30% van de totale kosten pensioenbeheer aan vermogensbeheer wordt als richtlijn gehanteerd voor de komende jaren en periodiek geëvalueerd.

Kosten vermogensbeheer

	2023	2022
Kosten vermogensbeheer	4.892	8.898
Transactiekosten	7.257	3.678
Totaal kosten vermogensbeheer, inclusief transactiekosten	12.149	12.576

	2023	2022
Gemiddeld belegd vermogen	2.295.453	2.702.931
Kosten vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,21%	0,33%
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,32%	0,14%
Totale kosten (incl. transactiekosten) in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,53%	0,47%

We kunnen de kosten van het vermogensbeheer in drie categorieën verdelen:

- De kosten zoals die in de jaarrekening zijn verwerkt. Het gaat hierbij onder andere om de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), het bewaarloon, kosten van ondersteuning bij het vermogensbeheer, kosten accountant betreffende het vermogensbeheer en kosten met betrekking tot de beleggingsadministratie.
- De kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet verwerkt in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening.
- De transactiekosten.

Toelichting kostenontwikkeling vermogensbeheer

Boekjaar 2023	Management- vergoedingen	Performance- vergoedingen	Transactie kosten	Totaal
Vastgoed	240	132	549	921
Aandelen	759	0	145	904
Alternatieve beleggingen	326	453	101	880
Vastrentende waarden	1.637	0	6.298	7.935
Kosten overlay beleggingen	0	0	164	164
	2.962	585	7.257	10.804
Overige kosten vermogensbeheer				826
Toerekening kosten pensioenbeheer				519
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten				12.149
Aansluiting tussen kostenspecificatie en jaarrekening				
Toerekening kosten pensioenbeheer				519
Kosten vermogensbeheer rechtstreeks gefactureerd aan het fonds				4.754
				5.273
Kosten rechtstreeks ten laste van beleggingsrendementen gebracht				6.876
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten				12.149

Boekjaar 2022	Management- vergoedingen	Performance- vergoedingen	Transactie kosten	Totaal
Vastgoed	400	238	462	1.100
Aandelen	2.318	-	237	2.555
Alternatieve beleggingen	474	999	79	1.552
Vastrentende waarden	3.132	-	2.617	5.749
Kosten overlay beleggingen	-	-	283	283
	6.324	1.237	3.678	11.239
Overige kosten vermogensbeheer				731
Toerekening kosten pensioenbeheer				606
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten				12.576
Aansluiting tussen kostenspecificatie en jaarrekening				
Toerekening kosten pensioenbeheer				606
Kosten vermogensbeheer rechtstreeks gefactureerd aan het fonds				8.656
				9.262
Kosten rechtstreeks ten laste van beleggingsrendementen gebracht				3.314
Totale kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten				12.576

Toelichting op de kosten

De informatie waarop deze gegevens zijn gebaseerd, is tot stand gekomen door toepassing van de richtlijnen van de Pensioenfederatie. Slechts een deel van de gegevens voor de alternatieve beleggingen werd rechtstreeks van de beheerders verkregen.

In 2023 zijn de beheervergoedingen met ongeveer 54% gedaald ten opzichte van 2022. De beheervergoeding voor vastrentende waarden daalde met 50% ten opzichte van 2022, voornamelijk als gevolg van de sluiting van actieve aandelen- en vastrentende mandaten en het overhevelen van de opbrengst naar het nieuwe Neuberger Berman vastrentende mandaat. De beheervergoeding voor aandelen daalde met 67% ten opzichte van vorig jaar als gevolg van de de-risking, er werden meer aandelen van verhandelbare effecten verkocht als aandelen in ruil voor vastrentende effecten en de beheervergoeding voor alternatieve beleggingen daalde met 35% vergeleken met 2022. Voor zowel de aandelen- als de alternatieve beleggingen daalde ook de marktwaarde van de beleggingen, wat ook resulteerde in lagere beheerkosten.

De transactiekosten zijn met 97% gestegen. De transactiekosten zijn gestegen als gevolg van hogere operationele kosten en transitiekosten die verband houden met de sluiting van oude vastrentende mandaten en de overdracht naar het nieuwe vastrentende mandaat bij Neuberger Berman tegen het einde van het jaar in absolute termen, en als gevolg van een gematigde stijging van de transactiekosten in vastgoed- en infrastructuur beleggingen in alternatieve beleggingsfondsen.

De prestatievergoedingen voor vermogensbeheerders zijn in 2023 met 53% gedaald. De prestatievergoedingen voor alternatieve vermogensbeheerders waren in 2023 aanzienlijk lager, voornamelijk dankzij één fonds, een infrastructuur manager die minder goed presteerde dan het voorgaande jaar. Dit resulteerde in een scherpe daling van de prestatievergoedingen in 2023. Over het geheel genomen genereerden de alternatieve vermogensbeheerders in 2023 lagere rendementen, wat resulteerde in lagere

prestatievergoedingen vergeleken met 2022. Alle prestatievergoedingen zijn gebaseerd op afspraken vastgelegd in het goedgekeurde prospectus van de beleggingsfondsen, gebaseerd op het (verwachte) rendement boven het gestelde limietrendement. Deze beleggingsfondsen worden gecontroleerd door externe accountants.

De hoogte van de vermogensbeheerkosten is afhankelijk van verschillende factoren. Het actieve beleggingsbeleid van het Pensioenfonds zorgde in het verleden voor iets hogere kosten vergeleken met een passief beleggingsbeleid. Schaalvoordelen spelen hierbij een rol. Over het algemeen vereisen alternatieve beleggingen en beleggingen in aandelen hogere vergoedingen vergeleken met vastrentende beleggingen. De vermogensbeheerkosten worden uitgebreid beoordeeld en besproken binnen het bestuur. Bij de bespreking van de kosten wordt rekening gehouden met de alfa's (resultaten minus de benchmark; kosten al in mindering gebracht).

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft negen maal in 2023 vergaderd. Het bestuur heeft vier keer met het verantwoordingsorgaan overlegd.

De belangrijkste onderwerpen die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, zijn:

- de financiële positie van het pensioenfonds;
- actuele ontwikkelingen in de pensioensector (waaronder de Wet toekomst pensioenen);
- het pensioenbeleid (waaronder premiebeleid);
- de wijziging van de vermogensbeheerder;
- het beleggingsbeleid (waaronder het investeringsplan, Investment Management Agreement (IMA) de-risking en ALM);
- de wijziging van fondsdocumenten, zoals de ABTN en het pensioenreglement;
- de governance, compliance en risk nota en update competentiematrix;
- het communicatiebeleid;
- toezichtskalender DNB;
- beoordelen van de dienstverlening van de service-providers;
- ESG-beleid;
- reglement verantwoordingsorgaan;
- het risicomanagement, met name het monitoren met behulp van de Failure Mode and Effect Analysis (FMEA) matrix.

Sleutelfuncties

Per 13 januari 2019 is de IORP-II richtlijn geïmplementeerd in de Nederlandse wetgeving. De Pensioenwet verplicht een pensioenfonds te beschikken over een aantal sleutelfuncties ter ondersteuning van de governance van het fonds. Het betreft de volgende sleutelfuncties:

- een risicobeheerfunctie;
- een intern auditfunctie;
- een actuariële functie.

De risicobeheerfunctie beoordeelt, monitort en rapporteert over het risicobeheersysteem. Ook heeft de risicobeheerfunctie een initiërende en adviserende rol bij het vormgeven van het risicobeheer.

De interne auditfunctie is belast met het uitvoeren van (interne) audits binnen de bedrijfsvoering van het pensioenfonds. De belangrijkste taak van de interne auditfunctie is het periodiek evalueren van de adequaatheid en doeltreffendheid van de interne controlemechanismen en andere procedures en maatregelen ter waarborging van de beheerste en integere bedrijfsvoering van het pensioenfonds.

De actuariële functie heeft een controlerende rol. In het kader van de actuariële functie wordt onder meer toezicht gehouden op het berekenen van de technische voorzieningen, wordt beoordeeld of de daarbij gehanteerde methodieken en onderliggende modellen, gebruikte gegevens en aannamen passend zijn en worden, waar nodig, corrigerende maatregelen voorgesteld.

IORP II maakt een onderscheid tussen de houder van een sleutelfunctie en de personele invulling van de daadwerkelijke uitvoering van de sleutelfunctie, waarbij de houder de eindverantwoordelijkheid blijft houden.

De houders van de sleutelfuncties zijn getoetst en goedgekeurd door DNB. De sleutelfunctiehouders rapporteren periodiek hun materiële bevindingen en aanbevelingen op het gebied dat onder hun verantwoordelijkheid valt aan het bestuur en aan de raad van toezicht.

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

ABTN

De ABTN is onder andere geactualiseerd met de aangepaste stemverhouding voor het verantwoordingsorgaan en er is een onderdeel toegevoegd over premieruggave. Daarnaast is het beleggingsbeleid en ESG beleid aangepast, is de risicohouding beschreven en is IT risico specifiek opgenomen. Ook is de klachtenprocedure conform de richtlijnen van de Pensioenfederatie vermeld, is een overzicht opgenomen om de actuariële grondslagen periodiek te herzien en is het crisisplan voor wat betreft kritieke dekkingsgraden herzien.

Pensioenreglement

Naar aanleiding van overleg tussen Dow als werkgever en de ondernemingsraad is een aantal wijzigingen doorgevoerd in het pensioenreglement. Dit betrof een aantal tekstuele aanpassingen. Ook zijn de gebruikelijke fiscale bedragen (onder andere franchise en pensioengevend loon) aangepast. Het meest actuele pensioenreglement is voor deelnemers beschikbaar op de website van het pensioenfonds.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan. Het geschiktheidsplan is in maart 2024 geactualiseerd. Het bestuur streeft naar ten minste twee bestuursleden met geschiktheidsniveau B (uitermate bekwaam) op de algemene deskundigheidsgebieden. In het verslagjaar is de kennismatrix en de competentiematrix actueel gemaakt. Deze zijn geëvalueerd in het bestuur, waarbij vastgesteld is dat de verschillende kennisgebieden en competenties voldoende geborgd zijn.

Deskundigheidsbevordering

Het besturen van een pensioenfonds is een grote verantwoordelijkheid. Dat vraagt om geschikte bestuurders. Geschiktheid bestaat uit deskundigheid, vaardigheden en professioneel gedrag. Het bestuur heeft voortdurend aandacht voor de kennis en vaardigheden die nodig zijn om de bestuurstaken goed te vervullen. Deze liggen individueel minimaal op niveau A. Het bestuur gebruikt daarbij een deskundigheidsmatrix om de belangrijkste onderwerpen voor kennisontwikkeling te bepalen. In 2023 is deze matrix geactualiseerd. Het bestuur streeft naar ten minste twee bestuursleden met geschiktheidsniveau B (uitermate bekwaam) op de algemene deskundigheidsgebieden. In het verslagjaar is de deskundigheidsmatrix geëvalueerd in het bestuur, waarbij vastgesteld is dat de verschillende kennisgebieden en vaardigheden voldoende geborgd zijn. Een aspirant-bestuurslid is gestart met een opleiding om bij aantreden te voldoen aan geschiktheidsniveau A, een eis van DNB. Deze opleiding zal in 2024 worden afgerond.

Het bestuur besteedde in 2023 ook aandacht aan geschiktheid en deskundigheidsbevordering door middel van trainingen en workshops. Zo werd er een verdiepende sessie georganiseerd op het gebied van de Wet Toekomst Pensioenen. Tevens zijn actuele, themagerichte microlearnings met kennis, nieuwe inzichten, actualiteiten en opinies, een vast onderdeel van de bestuursagenda.

Functioneren bestuur en bestuursleden

Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur van SDPF evalueert in beginsel jaarlijks het functioneren van het bestuur als geheel en iedere twee jaar het functioneren van de individuele bestuursleden. Hierbij betreft het bestuur een keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij. In 2022 heeft deze onafhankelijke partij de zelfevaluatie van het bestuur geleid. Eind 2023 is een begin gemaakt met het inzetten van een meetinstrument als middel om de kennis van het bestuur op 13 deskundigheidsgebieden, inclusief IT en ESG, op een objectieve manier te meten. Naast deskundigheid worden ook competenties en professioneel gedrag meegenomen. De meting zal in de eerste helft van 2024 worden afgerond. De uitkomst van deze uitgebreide analyse geeft een goed vertrekpunt voor een zelfevaluatie van het bestuur en voor een collectief ontwikkelplan. Het resultaat zal tevens door de voorzitter worden gebruikt in de tweejaarlijkse evaluatie, opleidings- en ontwikkelingsgesprekken met individuele bestuursleden.

Diversiteit

In de profielschets bij een vacature wordt rekening gehouden met de diversiteit en de wens om complementair samengesteld te zijn. Diversiteit is een doel voor het pensioenfonds, maar voor het pensioenfonds is het belangrijkste dat de meest geschikte mensen een bestuurdersrol vervullen.

Beloningsbeleid

Het pensioenfonds voert een duurzaam en beheerst beloningsbeleid. De beloning staat in redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde eisen en aan het tijdsbeslag.

Het bestuur kan kennis nemen van het beloningsbeleid van partijen aan wie taken zijn uitbesteed. Tevens zal bij uitbesteding aan een nieuwe partij concrete aandacht worden besteed aan het beloningsbeleid van de derde partij.

Gedragscode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode. Jaarlijks, per vergadering en bij uittreding bevestigen de leden van het bestuur dat zij de gedragscode hebben nageleefd. De gedragscode is in maart 2023 opnieuw door het bestuur vastgesteld.

Harmen Pullen is sinds 12 september 2019 de compliance officer van het pensioenfonds. De compliance officer is onder meer belast met de controle op de naleving van de gedragscode. De compliance officer heeft een compliance rapportage over 2023 opgesteld. In deze rapportage wordt onder meer gerapporteerd over de naleving van de gedragsnormen uit de gedragscode door de verbonden personen en de aanwezigheid en de naleving van het compliance beleid van het pensioenfonds. Over 2023 heeft de compliance officer geen bijzonderheden geconstateerd.

Wet- en regelgeving

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving. Het afgelopen jaar zijn er door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. en/of de Stichting Autoriteit Financiële Markten geen boetes en aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder. DNB heeft het pensioenfonds in oktober 2023 bezocht. Tijdens dit bezoek zijn geen bijzonderheden opgemerkt door DNB.

Code pensioenfonds (2018)

De Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, die hiermee normen formuleren voor 'goed pensioenfondsbestuur'. Het pensioenfonds volgt de normen die zijn neergelegd in de Code waar dat mogelijk is, maar wijkt af waar dat noodzakelijk of gewenst wordt geacht. Een belangrijk principe van de Code Pensioenfonds is 'comply or explain'. Dat betekent dat waar afgeweken wordt van de Code Pensioenfonds, het pensioenfonds hierover verantwoording aflegt in het jaarverslag. Het overzicht van de Code en de normen worden op de website van het pensioenfonds gepubliceerd.

Normen uit de Code pensioenfondsen waarvan door Stichting Dow Pensioenfondsen is afgeweken in 2023

Op de website van het pensioenfonds is een inventarisatie van de naleving van de normen opgenomen. Hieronder worden de normen toegelicht die (nog) niet volledig worden nageleefd:

normnr	Inhoud norm	Toelichting op afwijking
28.	Het eigen functioneren is voor het bestuur een continu aandachtspunt. Het bestuur en intern toezicht evalueren jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke partij.	Van deze norm wordt afgeweken, nu het functioneren van de bestuursleden individueel tweejaarlijks wordt geëvalueerd. De zelfevaluatie kan worden geleid door een externe partij. In ieder geval wordt eenmaal per drie jaar een onafhankelijke partij betrokken bij de bestuursevaluatie. Hiervoor is een proces vastgelegd in het geschiktheidsplan van het pensioenfonds.
33.	In zowel het bestuur als in het verantwoordingsorgaan als in het belanghebbendenorgaan is er ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit binnen het bestuur te bevorderen.	Het bestuur heeft momenteel geen leden onder de 40 jaar. Ook het verantwoordingsorgaan voldoet hier niet aan. Omdat het pensioenfonds gesloten is voor nieuwe deelnemers – en inherent daaraan de gemiddelde leeftijd toeneemt – blijft het een uitdaging om invulling te geven aan deze norm. Bij het selectieproces voor nieuwe kandidaten besteedt het bestuur hier extra aandacht aan.
34.	De zittingsduur van een bestuurslid is maximaal vier jaar. Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden herbenoemd.	De zittingstermijn van het bestuursmandaat is maximaal zes jaar, met maximaal eenmaal herbenoeming. De maximale zittingstermijn is 12 jaar. Wanneer een bestuurslid instapt in een volle eerste termijn van zes jaar is één herbenoeming mogelijk met een maximale zittingstermijn van 12 jaar. Als een bestuurslid wordt vervangen gedurende een lopende termijn kan het nieuwe bestuurslid tweemaal herbenoemd worden met een maximale zittingstermijn van 12 jaar. Onder voorbehoud van goedkeuring door het verantwoordingsorgaan wordt afgeweken van de maximale zittingstermijn van 12 jaar. Dit laatste geldt op dit moment voor; de termijn van de voorzitter en vice-voorzitter in verband met de Wet Toekomst Pensioenen.
38.	Het bestuur en het verantwoordingsorgaan toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het verantwoordingsorgaan bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	Het bestuur maakt de diversiteitsdoelstellingen van het pensioenfonds bekend aan de voordragende dan wel de verkiezende partij van een betreffend bestuurslid.

Klachten en geschillen

Het pensioenfonds heeft een klachten en geschillenregeling conform de richtlijnen van de Pensioenfederatie. Een deelnemer kan iedere vorm van ontevredenheid uiten richting het pensioenfonds. De klachten en geschillen regeling is in februari 2024 opnieuw door het bestuur vastgelegd. Deze klachten en geschillenregeling biedt ook de mogelijkheid om een in de interne procedure genomen besluit voor te leggen aan de Geschillen Instantie Pensioenfonds (GIP) waarbij het fonds is aangesloten. Het bestuur wordt ieder kwartaal door AZL, middels de kwartaalrapportage, geïnformeerd over het aantal binnengekomen klachten en hoe deze zijn behandeld. In voorkomende gevallen kan het bestuur om nadere toelichting vragen vanuit AZL, met inachtneming van de privacy wetgeving.

Interne audit en sleutelfunctiehouder interne auditfunctie

Mevrouw Van Eecke heeft als sleutelfunctiehouder de interne audits naar tevredenheid uitgevoerd, samen met sleutelfunctieuitvoerder Finvision. In 2023 werden audits uitgevoerd op de volgende onderwerpen:

- Berekening & uitbetaling van pensioenen
- Deelnemersadministratie
- ESG processen & rapportages

Telkens werd het hele proces geanalyseerd ten opzichte van de vooraf gedefinieerde interne controle verwachtingen van de verschillende betrokken stakeholders. De sleutelfunctiehouder heeft ook aanbevelingen geformuleerd om de processen verder te verbeteren. De resultaten van de audits Pensioenberekeningen & Deelnemersadministratie zijn besproken in de bestuursvergadering van november 2023. De resultaten van de audit op ESG processen werden voorgesteld in de bestuursvergadering van februari 2024.

Daarnaast werd er op de bestuursvergadering van september 2023 ook een analyse op de correcte toepassing van een specifieke regel uit het pensioenreglement toegelicht. Het ISAE3402 verslag van een belangrijke dienstverlener van het fonds werd eveneens geanalyseerd door de sleutelfunctie Interne Audit en gepresenteerd aan het bestuur in mei 2023. De sleutelfunctiehouder volgt de aanbevelingen op gedurende 2024. Het auditplan werd herzien door de sleutelfunctiehouder om rekening te houden met de wijzigingen in het risico/compliance landschap, voor 2024 zijn de volgende onderwerpen voorzien:

- Boekhouding & rapportering
- Uitbesteding van IT – kader DORA
- Investeringsbeheer
- Opvolging ESG processen

Risicomanagement en sleutelfunctiehouder risico beheerfunctie

Het risicomanagement van het pensioenfonds bestaat uit een aantal onderdelen. In de ABTN zijn individuele risico's geïdentificeerd waar het pensioenfonds mee te maken heeft. Mogelijke scenario's waarbij deze risico's zich voor kunnen doen worden geanalyseerd met een zogenaamde Failure Mode and Effect Analysis (FMEA).

De FMEA is uitgewerkt met de beheersmaatregelen die het betreffende risico verder beperken. De impact en kans van de scenario's worden beoordeeld met een matrix. Zo wordt een bruto risico vastgesteld. De beoordeling van de impact vindt plaats vanuit een financieel en reputatieperspectief, maar ook vanuit een perspectief voor het behalen van de missie, visie en strategie van het fonds.

Het integraal behalen van de fondsdoelstellingen zoals vastgelegd in missie, visie, strategie en doelstellingen wordt meegenomen in de beoordeling. Na de beoordeling van risicobeperkende maatregelen wordt aangegeven hoe groot de kans is dat een scenario op tijd

wordt ontdekt. Vermenigvuldiging van impact, kans en detectie geeft een Risk Priority Number (RPN). Afhankelijk van de waarde van de RPN zijn additionele maatregelen noodzakelijk.

Uit de FMEA ontstaat een lijst met risicobeperkende maatregelen. Veel maatregelen dragen bij aan het verminderen van risico van diverse scenario's in de FMEA. De risicobeperkende maatregelen worden gedurende het jaar beoordeeld op goede uitvoering en effectiviteit. Ze worden onderverdeeld naar type lagen van bescherming zoals vastgelegd in de IORP II richtlijn.

Onderdeel van het raamwerk is een dashboard waar de status van de belangrijkste risico's en risicobeperkende maatregelen in wordt weergegeven. Om het raamwerk te onderhouden heeft het bestuur een sleutelfunctiehouder risicobeheer en een risicomanager benoemd. Zij overleggen op tweewekelijkse basis om dit raamwerk verder te actualiseren. De andere bestuursleden worden in een roulatiesysteem uitgenodigd om aan dit overleg deel te nemen en bij te dragen met hun visie op risico's. Het bespreken van de risico's met de sleutelfunctiehouder risicobeheer – aan de hand van een risicodashboard – is een vast agendapunt bij iedere bestuursvergadering. Daarnaast worden beslissingen van het bestuur voorbereid met een risico analyse van de risicomanager en een beoordeling door de sleutelfunctiehouder risicomanagement.

Het actualiseren van de tekst van de risicohouding van het fonds zoals opgenomen in de ABTN is in lijn met de missie, visie, strategie en doelstellingen van het fonds. Het risicomanagement is anders dan voor de meeste pensioenfondsen. Het pensioenfonds is krimpend. Het beleggingsrisico wordt via de-risking afgebouwd. Daarnaast is Dow als werkgever altijd bereid geweest de risico's van het pensioenfonds af te dekken met een bijstortingsverplichting. Juist daarom heeft het pensioenfonds altijd al gedaan wat artikel 102a PW vraagt: de risicohouding afstemmen met de sociale partners.

Met de werkgever is afgestemd welke risico's het beleggingsbeleid met zich mee brengt en welke aanvullende premies en – bij gunstige scenario's – premiekortingen nodig dan wel mogelijk zijn. De werkgever is nog steeds bereid deze risico's te dragen, waarbij het pensioenfonds zich uiteraard inspant om de dekkingsgraad op niveau te houden conform de vereisten van DNB. ESG scenario's maken onderdeel uit van de risico analyses en de ALM.

De pensioenuitkeringen hangen niet af van het beleggingsbeleid. De resultaten van het beleggingsbeleid worden immers eerst in de dekkingsgraad opgevangen en uiteindelijk in de bijdrage van de werkgever. Het pensioenresultaat is dus in alle economische scenario's onafhankelijk van de financiële situatie van het pensioenfonds.

Omdat er in de pensioenregeling geen toeslagbeleid of verhogingsambitie is opgenomen – en de werkgever garant staat voor voldoende vermogen voor alle (opgebouwde) pensioenen – levert de haalbaarheidstoets geen nieuwe stuurmiddelen voor de risico's van het pensioenfonds. Het bestuur houdt nauwkeurig in de gaten wat de uitwerking van het pensioenakkoord gaat betekenen voor deze situatie en heeft daarvoor een commissie benoemd.

In 2023 zijn er een drietal factoren geweest die impact gehad hebben op de RPN van diverse risico's of die aanleiding hebben gegeven om nieuwe risico's in de lijst op te nemen:

- Voortdurende aandacht voor de Wet toekomst pensioenen, de voortgang daarover van de gesprekken tussen sociale partners, en de gevolgen voor het Fonds.
- Ontwikkeling en implementatie van een nieuw administratiesysteem bij de administrateur van het fonds.
- De overgang van Asset management van het fonds van het Dow PI team naar Neuberger Berman.

De gevolgen van deze veranderingen worden continu gemonitord en waar nodig worden mitigerende maatregelen aangescherpt of toegevoegd.

A) Financiële risico's

De voornaamste risico's die het pensioenfonds loopt, komen voort uit de andere aard van de beleggingen dan de verplichtingen. Nog specifiekere betreft dit het aandeel beleggingen in zakelijke waarden (aandelen en alternatieve beleggingen) en de doorgaans lagere rentegevoeligheid van de bezittingen dan de verplichtingen. Eind 2023 is besloten om de plannen voor de-risking versneld door te voeren. Er is volledig afscheid genomen van aandelen. Enkel een aantal minder liquide alternatieve beleggingen wordt nog aangehouden. Deze zullen in de komende jaren verder afgebouwd worden. Door de verschuiving van de beleggingen naar obligaties is het krediet risico (S5) gegroeid en inmiddels groter dan het beleggingsrisico op zakelijke waarden (S2). Daarmee is het totale financiële risico zoals dat tot uiting komt in het Vereist Eigen Vermogen (VEV) verder gedaald.

Het VEV geeft inzicht in de belangrijkste financiële risico's die het pensioenfonds loopt: renterisico, zakelijke waarden risico, valutarisico, kredietrisico, verzekeringstechnisch risico en risico uit hoofde van actief beheer. Het VEV is de omvang van het eigen vermogen waarover een pensioenfonds ten minste zou moeten beschikken. De hoogte van het VEV is afhankelijk van het risicoprofiel van het pensioenfonds volgend uit zijn strategisch beleggingsbeleid. Het VEV is aldus een maat voor het (strategisch) risicoprofiel van het pensioenfonds. Eind 2023 was het totale VEV 8,9% van de totale technische voorziening.

Het financiële risico van klimaatverandering is opgenomen in de FMEA. Voorstellen voor monitoren en rapportage over ESG indicatoren en risico's zijn goedgekeurd door het bestuur en uitgewerkt in 2023.

De financiële risico's bestaan uit:

Renterisico (S1)

De rente is gedaald in 2023 (impact op de dekkingsgraad eind 2023 versus eind 2022: een daling van 4,5%). Dit is een moeilijk te beheersen risico, vanwege de 'politieke' invloed op de UFR. Het pensioenfonds beoogt 90% van het renterisico ten opzichte van de verplichtingen af te dekken. Het bestuur heeft ervoor gekozen het renterisico van de verplichtingen op marktwaarde af te dekken, gezien de 'kunstmatige' aard van de zogenaamde UFR rentecurve. Als de marktrente daalt, is de impact op de financiële positie relatief beperkt bij 90% afdekking van het renterisico. Eind 2023 is de buffer voor het renterisico (de zogenaamde S1 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 0,9% tegenover de totale buffer van 8,9%.

Marktrisico (S2)

Dit is het risico als gevolg van wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen de (handels-) portefeuille. Onderdeel van het marktrisico zijn:

Financiële markten

Dit is het risico op een waardevermindering van de totale activa als gevolg van veranderende marktomstandigheden concentratie en correlatie.

Het beleid van het bestuur aangaande dit risico wordt vastgesteld door middel van een ALM studie en Risk Budgeting studie. De beleggingsmix wordt zodanig vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. Er wordt onder andere gebruik gemaakt van spreiding over en binnen de verschillende beleggingscategorieën.

(Markt)liquiditeit

Dit betreft de mate van gevoeligheid van de activa voor marktomstandigheden die illiquiditeit teweeg kunnen brengen. Ook valt hier het risico onder dat liquiditeitstekorten kunnen optreden als gevolg van het onvoldoende op elkaar afgestemd zijn van de timing en de omvang van inkomende en uitgaande kasstromen.

Beide vormen van liquiditeitsrisico zijn in het beleggingsbeleid geïntegreerd en worden gemonitord door het bestuur. De in- en uitgaande kasstromen worden (zowel aan de vermogenskant als aan de verplichtingenkant) op maandbasis gemonitord. Neuberger Berman volgt namens het bestuur dagelijks de liquiditeitspositie (asset-only) op hetzelfde tijdstip dat onderpand voor de derivatenposities wordt gestort. Informatie over liquiditeitsposities wordt gedeeld met de beleggingscommissie.

Op voorhand is er elk jaar veel onzekerheid over de ontwikkeling van de aandelenbeleggingen; die onzekerheid is onlosmakelijk verbonden aan deze beleggingscategorie. Het pensioenfonds heeft een aanzienlijke tijdshorizon en kan daardoor dit risico dragen. Daarnaast wordt met spreiding naar regio, sector en manager geprobeerd voldoende diversificatie te hebben. Als een negatieve schok op zakelijke waarden (aandelen en alternatieve beleggingen) optreedt, is de impact op de financiële positie naar verwachting gering.

Eind 2023 is de buffer voor het zakelijke waarden risico (de zogenaamde S2 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 0,8% tegenover de totale buffer van 8,9%.

Valutarisico (S3)

Ook op valutagebied verschilt de aard van de beleggingen en verplichtingen. Risico inschatting op dit gebied heeft ertoe geleid dat het valutarisico op ontwikkelde landen door het pensioenfonds voor een groot deel wordt afgedekt, terwijl het valutarisico op opkomende landen niet wordt afgedekt. De impact van negatieve valutaontwikkelingen op de financiële positie is relatief klein. Eind 2023 is de buffer voor het valutarisico (de zogenaamde S3 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 0,4% tegenover de totale buffer van 8,9%.

Kredietrisico (S5)

Dit is het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen en ontvangen garanties) niet nakomt, bijvoorbeeld door faillissement of door het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

Op basis van de uitkomsten van de ALM-studie en Risk Budgeting studie wordt uiteindelijk de beleggingsmix met bandbreedtes vastgesteld. Indirect wordt met de keuze voor de invulling van de asset mix gekozen voor een bepaalde invulling van het kredietrisico. Het risico wordt beheerst door selectie van solide tegenpartijen en tegenpartijlimieten, al dan niet in combinatie met zekerheidsstellingen. Het pensioenfonds maakt geen gebruik van afdekking van dit risico door middel van derivaten. Eind 2023 is de buffer voor het kredietrisico (de zogenaamde S5 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 7,6% tegenover de totale buffer van 8,9%. Als gevolg van de de-risking 2023 zijn het renterisico (S1) en het zakelijke waardenrisico (S2) afgenomen. Gewogen naar de totaal aan te houden solvabiliteitsbuffer is het kredietrisico hierdoor in relatieve zin toegenomen.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Dit is het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen.

Eind 2022 is de buffer voor het verzekeringstechnisch risico (de zogenaamde S6 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 2,7% tegenover de totale buffer van 8,9%.

Liquiditeitsrisico (S7)

Dit is het risico dat het pensioenfonds niet over voldoende liquide middelen beschikt en niet aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen. Hierdoor moeten wellicht beleggingen met verlies worden verkocht, wat een negatieve invloed heeft op de dekkingsgraad. Het fonds heeft voldoende liquide beleggingen, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. De buffer voor dit risico (S7) is daarom op nul gesteld.

Concentratierisico (S8)

Het concentratierisico is door de spreiding van de beleggingen niet materieel. Het pensioenfonds is niet blootgesteld aan één specifieke risicocategorie. De buffer voor dit risico (S8) is derhalve op nul gesteld.

Operationeel risico (S9)

De niet financiële risico's, waarvan het operationele risico het belangrijkste is, worden beheerst door een adequate administratieve organisatie en interne controle, het vier ogen principe, checks and balances en door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de uitvoeringsorganisatie. De buffer voor het operationeel risico (S9) is daarom op nul gesteld.

Actief Beheer (S10)

Het actief beheer risico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel)portefeuille vastgelegde benchmark.

Eind 2023 is de buffer voor het actief beheer risico (de zogenaamde S10 in het standaardformulier voor het Vereist Eigen Vermogen) 0,7%, tegenover de totale buffer van 8,9%.

Diversificatie effect

De benodigde buffer per risicocategorie is vastgesteld op basis van het afzonderlijke risico. De benodigde buffer voor alle risicocategorieën tezamen (op totaalniveau) is lager dan de som van de benodigde buffers per afzonderlijk risico. Dit komt omdat er bij de vaststelling van het vereist vermogen verondersteld wordt (conform het standaardmodel) dat de risico's onafhankelijk zijn van elkaar met uitzondering van een correlatie tussen de risico's op het gebied van rente (S1), zakelijke waarden (S2) en krediet (S5). Het verschil tussen de benodigde buffer op totaalniveau en de som van de benodigde buffers voor elk van de afzonderlijke risico's is gepresenteerd onder de term diversificatie.

Eind 2023 is het diversificatie effect 4,2% negatief tegenover de totale buffer van 8,9%.

Het bestuur en de beleggingscommissie ontvangen op kwartaalbasis een risicorapportage waarin de financiële risico's worden geëvalueerd. Deze risicorapportage werd voorbereid door Portfolio Investments en zal vanaf 2024 door Neuberger Berman in overleg met de beleggingscommissie verder geoptimaliseerd worden. Het bestuur van het pensioenfonds is, zonder enige uitzondering, eindverantwoordelijk voor alle pensioenfonds activiteiten, waaronder het beleggingsproces (en dus ook het risicomanagement).

B) Niet-financiële risico's

Financiële en niet-financiële risico's zijn verder uitgewerkt in de FMEA-matrix. De risico's worden periodiek geactualiseerd; mitigerende maatregelen worden gecontroleerd op correcte uitvoering. Hierbij wordt gecontroleerd of:

- de risico's nog steeds actueel zijn;
- de inschatting van de ernst van het risico en de kans dat de situatie optreedt nog correct is;
- geplande opvolgingsacties uitgevoerd zijn met het verwachte resultaat;
- er nieuwe risico's moesten worden toegevoegd;
- mitigerende maatregelen aantoonbaar uitgevoerd zijn, en daadwerkelijk invloed hebben op het geïdentificeerde risico.

Integriteitsrisico (compliance)

Dit is het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van niet-integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel de leiding, in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijk en door het bestuur opgestelde normen. Onderdelen van het integriteitsrisico zijn:

- Belangenverstrengeling
 - Nevenfuncties
 - Privérelaties
 - Uitbesteding
- Corruptie
- Fraude
 - Interne fraude
 - Externe fraude
- Schending Sanctiewet
- Handel met voorkennis
- Witwassen
- Terrorisme financiering
- Cybercrime
- Maatschappelijk onbetamelijk gedrag

Voor een aantal integriteitsthema's heeft het bestuur een gedragscode opgesteld dan wel beleid vastgelegd in de governance compliance en risk nota. Een externe compliance officer ziet toe op naleving van de gedragscode door het bestuur, raad van toezicht, verantwoordingsorgaan en pensioenbureau.

Zoals hiervoor vermeld heeft het bestuur een Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) verricht en aan de hand van deze analyse het integriteitsbeleid nader vormgegeven.

Integriteitsrisico (cultuur)

Het beleid inzake cultuur wordt vastgelegd in de Governance, Compliance & Risk nota, met inbegrip van gedragscode en compliance beleid. Het beleid wordt gemonitord tijdens bestuurs-evaluaties en individuele evaluaties.

Uitbestedingsrisico

Het risico betreffende de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden.

In het kader van het uitbestedingsrisico aan externe dienstverleners is eind 2022 opnieuw aan de dienstverleners gevraagd om een beschrijving van de risico's voor het pensioenfonds aan te leveren als de werkzaamheden niet, niet juist, niet volledig en/of niet op tijd door hen worden verricht. De externe dienstverleners hebben hierop aangegeven de beheersmaatregelen die genomen worden om het risico te beperken of uit te sluiten. Eind 2024 zal een nieuwe uitvraag uitgevoerd worden.

Bij de custodian en bij de administrateur wordt dit aangevuld door de ISAE 3402 certificering en rapportage.

Environmental, Social and Governance (ESG) risico's

Het pensioenfonds heeft bij het beleggingsbeleid aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Als onderdeel daarvan houdt het beleggingsbeleid rekening met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen (ESG-factoren). De risico's die zijn verbonden met deze ESG-factoren worden betrokken in de risicomanagementcyclus van het pensioenfonds.

Vermogensbeheer

Bij de niet-financiële risico's gaat dit voornamelijk over veranderingen van de bedrijfsvoering bij de externe dienstverlener of de service die geleverd wordt door de externe vermogensbeheerder (performance, risico, rapportages, informatie).

Het pensioenfonds heeft een Investment Management Agreement (IMA) en Service Level Agreement (SLA) met Neuberger Berman Ireland Ltd. De IMA geeft een mandaat aan Neuberger Berman om onder andere de tactische asset allocatie uit te voeren. Ook heeft het bestuur nog een aantal separate (aflopende) Investment Management Agreements met externe vermogensbeheerders afgesloten. De partijen waar zaken aan zijn uitbesteed, worden periodiek geëvalueerd (de SLA met Neuberger Berman wordt jaarlijks geëvalueerd). De rapportage op Key Performance Indicators zoals vastgelegd in de SLA zal in 2024 worden voortgezet en indien gewenst worden geoptimaliseerd. Organisatiewijzigingen binnen Neuberger Berman worden volgens de IMA gedeeld met het bestuur.

Pensioenadministratie

Dit betreft de actuele bedrijfsvoering bij de externe administrateur dan wel de service die geleverd wordt door de administrateur (performance, risico, rapportages, informatie). AZL voert de financiële verslaglegging, de pensioenadministratie en bijbehorende financiële administratie uit. Tussen het pensioenfonds en de administrateur is een uitbestedingsovereenkomst en een Service Level Agreement (SLA) afgesloten. Hierin zijn bepaalde Key Performance Indicators (KPI's) afgesproken, die op periodieke basis worden geëvalueerd. AZL beschikt over een ISAE 3402 Type II rapportage en een ISAE 3000 rapport. Via SLA-rapportages krijgt het pensioenfonds duidelijkheid over de kwaliteit van de dienstverlening van AZL.

Pensioenbureau

Het pensioenbureau ondersteunt de continuïteit van de bedrijfsvoering gericht op een juiste, volledige en tijdige levering. Het gaat daarbij om een juiste en tijdige levering van enerzijds de gegevens benodigd voor de administratieve verwerking in de relatie pensioenfonds en administrateur en anderzijds voor de processen van het bestuur en de commissies.

Overige externe dienstverleners

Dit betreft de continuïteit van de bedrijfsvoering gericht op een juiste, volledige en tijdige levering. Eind 2022 is er een uitvraag geweest bij de externe dienstverleners. De resultaten van deze uitvraag werden in maart 2023 met het bestuur gedeeld. Dit heeft niet geleid tot aanvullende maatregelen. In de loop van 2024 doen we een nieuwe uitvraag.

Juridisch risico

Het juridisch risico is het risico samenhangend met (wijzigingen van en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie van het pensioenfonds, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn. De maatregelen die het bestuur heeft getroffen betreffen het voorzien van actuele informatie vanuit diverse bronnen en de communicatie vanuit commissies aan het bestuur.

Voor het vaststellen van de juridische risico's zijn de volgende onderdelen van belang:

- naleving wet- en (interne)regelgeving
- contracten en aansprakelijkheid

Het bestuur vindt dat in het verleden voldoende is aangetoond dat het pensioenfonds op adequate wijze kan omgaan met veranderende wet- en regelgeving. Het bestuur analyseert op regelmatige basis of wordt voldaan aan de regelgeving. Bij iedere bestuursvergadering worden actualiteiten en ontwikkelingen relevant voor het pensioenfonds behandeld. Voor zover daar aanleiding toe is worden nieuwe risico's die hieruit voortkomen opgenomen in de FMEA. Voor zover hier opvolging noodzakelijk is, worden actiepunten of een plan van aanpak en verantwoordelijken toegewezen.

In een eerder stadium heeft het pensioenfonds al een analyse gemaakt van het juridisch risico. Hieruit blijkt dat de financiële impact relatief klein en beheersbaar is.

Omgevingsrisico

Omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten het pensioenfonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Voor het pensioenfonds is met name de afhankelijkheid van diverse belanghebbenden hierbij van belang. De administratie, het vermogensbeheer en actuariële werkzaamheden zijn uitbesteed aan externe partijen. Hoewel dit risico moeilijk te verlagen is, kan het pensioenfonds dit risico wel beheersen. Goede monitoring van de externe partijen is noodzakelijk. Tevens is het van belang dat het bestuur regelmatig op de hoogte gehouden wordt van wijzigingen in de bedrijfsvoering bij de partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed. Aangezien de werkgever een belangrijke stakeholder is, is in de risicoanalyse daar specifiek naar gekeken. Het bestuur houdt rekening met de positie van de werkgever en houdt op regelmatige basis contact met de werkgever.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen. Voor het pensioenfonds heeft het operationeel risico betrekking op de bestuursondersteuning, die wordt uitgevoerd door het pensioenbureau conform de uitbestedingsovereenkomst met als bijlage statuut van werkzaamheden.

Privacy-risico

Privacy-risico is het risico dat de verwerking van persoonsgegevens van aanspraak- en pensioengerechtigden en in voorkomende gevallen van leden van de organen van het pensioenfonds niet aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) voldoet en een kans wordt gelopen op een inbreuk op de beveiliging en een onrechtmatige verwerking van persoonsgegevens. Het pensioenfonds hecht grote waarde aan het beschermen van persoonsgegevens.

Toekomstige ontwikkelingen

Door de sterk verander(en)de omstandigheden is voor het pensioenfonds nog meer nadruk op risicomanagement komen te liggen. Het pensioenfonds is gesloten voor nieuwe deelnemers, wat impact heeft op de tijdshorizon en toekomst van het pensioenfonds. De pensioenregeling is in essentie gericht op het nakomen van de nominale verplichtingen (geen indexatie-regeling). Het pensioenfonds en de stakeholders zijn zich hiervan bewust en hebben daarom beleggingsrisico's gereduceerd. Op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen blijft het bestuur nieuwe richtlijnen volgen.

Vooruitblik 2024

Het bestuur zal de ontwikkelingen op het gebied van de Wet toekomst pensioenen blijven volgen. De werkgroep die daartoe binnen het bestuur is ingesteld, heeft zich in de afgelopen jaren al bezig gehouden met onderwerpen als data analyse en opleiding. Inmiddels is de werkgroep ook gestart met "scenario" denken rond de verschillende keuzes die door de sociale partners gemaakt dienen te worden. Het is eerst aan de sociale partners om in dit proces de richting te bepalen en vervolgens zal het bestuur in voorkomende gevallen besluiten nemen. Het datakwaliteitsbeleid zal in de loop van 2024 op onderdelen aangepast worden naar de richtlijnen (Kader Datakwaliteit van de Pensioenfederatie). In 2024 is de beleidsdekkingsgraad per 30 april gedaald naar 120,1% en de actuele dekkingsgraad is iets gestegen naar 118,5%. Het vereist eigen vermogen (VEV) op basis van de strategische mix is per 31 maart 2024 gelijk aan 9,4% van de technische voorziening, ofwel de vereiste dekkingsgraad is 109,4%. Per 30 april is geen nieuwe VEV bepaald.

In het bijzonder zal het bestuur de performance van de nieuwe vermogensbeheerder Neuberger Berman blijven monitoren evenals de rapportageverplichtingen richting DNB.

Het verslag van het bestuur is vastgesteld te Terneuzen d.d. 21 juni 2024

Het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds

De heer Ed d'Hooghe

De heer Arnd Thomas

De heer Pierre Taalman

De heer Bernhard Schmid

Mevrouw Caroline Van Eecke

De heer Berto Kroes

De heer Otto Berbé

De heer Frans Habers

De heer Ad de Kok

Verslag van de raad van toezicht

Rapport raad van toezicht 2023

Samenstelling van de raad

De raad van toezicht is als volgt samengesteld:

- E.C.H. Klijn (voorzitter), met de aandachtsgebieden governance, pensioenregeling en communicatie.
- P.R.F. de Koning, met de aandachtsgebieden risicomanagement en juridische zaken.
- G.A.F. van Harten, met de aandachtsgebieden vermogensbeheer en balansmanagement.

De Raad van Toezicht (hierna de raad) heeft in 2023 dezelfde samenstelling als in 2022.

De leden van de raad zijn per 1 juli 2018 benoemd voor 4 jaar. Per 1 juli 2022 is iedereen herbenoemd. Een rooster van aftreden is hierna opgesteld zodat de continuïteit van de raad geborgd is. De termijn van de heer van Harten loopt tot 1 juli 2024; het proces voor de vervanging van de heer van Harten is inmiddels gestart.

De taak van de raad wordt bepaald door het wettelijk kader, inclusief de Code Pensioenfondsen en de statuten en reglementen van het fonds.

Bij de uitvoering van de wettelijke taken past de raad de VITP-Toezichtcode toe. Toepassing is niet wettelijk verankerd, maar wel aanbevolen door de VITP (Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector).

De raad heeft een visie en werkwijze opgesteld. Deze geeft aan hoe de raad het fonds specifieke toezicht heeft ingericht. Deze visie is verwerkt in het werkplan 2023 van de raad waarin ook werkwijze en normering is genoemd.

De raad heeft in 2023 viermaal onderling vergaderd. De voorzitter van het bestuur heeft maandelijks overleg met de voorzitter van de raad. De raad heeft tweemaal met het dagelijks bestuur en verantwoordingsorgaan overlegd. De leden van de raad hebben overleg gevoerd met de sleutelfunctiehouder risicobeheer en met de sleutelfunctiehouder interne audit. Daarnaast heeft de raad bestuursvergaderingen bijgewoond en commissievergaderingen van de communicatiecommissie, de beleggingscommissie en het overleg van de sleutelfunctie risicomanagement. De raad heeft jaarlijks overleg met de controlerend accountant en certificerend actuaris in het kader van het jaarwerk.

De raad stelt jaarlijks toezichtthema's vast. Voor 2023 waren dat:

- Toekomst van het fonds m.b.t. het nieuwe pensioencontract
- De implementatie van het geformuleerde beleid van maatschappelijk verantwoord beleggen
- Communicatiebeleid
- Risicomanagement: IT-beleid met name datakwaliteit en cybersecurity.

De raad legt verantwoording af over de uitvoering van zijn taken en de uitvoering van zijn bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en aan de CEO Dow Benelux.

Naast het bijhouden van actualiteiten door publicaties in de pers en van deskundigen is daarnaast door de leden van de raad in 2023 aandacht geweest voor het onderhouden van hun deskundigheid door het bijwonen van webinars en bijeenkomsten. Ook zijn trainingen gevolgd die door het bestuur van het pensioenfonds zijn georganiseerd.

Toezichtthema's 2024

Naast de wettelijke aandachtsgebieden zal in 2024 door de raad specifiek aandacht worden gegeven aan de volgende onderwerpen:

- WTP en de toekomst van het fonds
- Communicatiebeleid
- Uitbesteding
- ESG beleid
- Risicomanagement: IT-beleid met name datakwaliteit en cybersecurity.

De wettelijke aandachtsgebieden zijn vermeld in artikel 104 lid 2 van de Pensioenwet. Dit betreft toezicht houden op het beleid van het bestuur, de algemene gang van zaken in het pensioenfonds, adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging.

Goedgekeurde besluiten

Op grond van de Pensioenwet behoeven een aantal bestuursbesluiten de goedkeuring van de raad.

De raad heeft over de vaststelling van het verslag van het bestuur en de jaarrekening over 2022 overleg gevoerd met het bestuur, de sleutelfunctiehouders, de accountant en de certificerende actuaris. Op grond hiervan heeft de raad op 16 juni 2023 het besluit tot vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening 2022 goedgekeurd.

De raad heeft de kandidatuur van de heer B. Schmid aan het functieprofiel getoetst en goedgekeurd.

Bevindingen van de Raad van Toezicht

In 2024 is een nieuwe Code Pensioenfondsen van kracht. De bevindingen en aanbevelingen van de raad zijn geordend naar de 5 thema's uit de Code Pensioenfondsen. Per thema zijn de omschrijving uit de Code opgenomen en de normen die ingevolge de Code voor dat thema het kader vormen waarbinnen de raad zijn toezicht uitoefent. Daarna volgen de bevindingen van de raad bij het betreffende thema. De waarnemingen worden gerelateerd aan het normenkader.

In algemene zin constateert de raad dat het bestuur voldoet aan de Code Pensioenfondsen. De raad heeft zelf een missie en visie ontwikkeld (nieuw t.o.v. de vorige Code Pensioenfondsen) met betrekking tot hun toezicht (norm 17 van de Code Pensioenfondsen). Deze is vermeld in het werkplan 2024.

Goed zorgen voor pensioen van belanghebbenden

2023 is een uitdagend jaar voor het bestuur geweest met twee (zeer) belangrijke besluiten.

Het bestuur heeft voldaan aan het verzoek van de werkgever tot premierugstorting conform de uitvoeringsovereenkomst (mogelijk bij een voldoende dekkingsgraad). Aangezien dit verzoek voor het eerst werd gedaan door de werkgever was dit voor het bestuur een bijzonder proces waarbij evenwichtige belangenafweging en risicomanagement heel dicht bij elkaar kwamen. De raad heeft geconstateerd dat dit een zorgvuldig proces is geweest waarbij alle argumenten op tafel zijn gekomen en goede discussies in het bestuur zijn gevoerd. Belangrijk is om te constateren dat tegengeluiden gehoord zijn en hebben geleid tot betere besluitvorming. Het bestuur heeft besloten aan het verzoek van de werkgever te voldoen.

In het najaar van 2023 werd het bestuur geconfronteerd met het feit dat het een wettelijke verplichting had om een fiduciair manager aan te stellen om de vergunningen voor het beheren van het belegd vermogen in orde te maken. Dit moest voor het eind van het jaar geregeld worden en de raad heeft kunnen constateren dat het bestuur snel gehandeld heeft en in staat is gebleken om wendbaar te zijn in tijden van hoge druk. Daarbij wordt zorgvuldigheid van het proces niet uit het oog verloren, waarbij de raad wel constateert dat

zij niet meteen zijn ingelicht en daarbij ook het bestuur niet met raad hebben kunnen bijstaan (voor zover dit mogelijk was geweest). De aanbeveling van de raad is dan ook om bij majeure beslissingen beter zicht te hebben op wie wanneer en waarom geïnformeerd moet worden (hantering van het RACI-model).

Financieel blijft het voorspoedig gaan met het fonds, de dekkingsgraad is nog steeds zo ruim dat de werkgever ook in 2024 het verzoek heeft gedaan tot premierugstorting. Het bestuur zal hierover na de vaststelling van de jaarrekening een besluit nemen.

Ook in 2023 is door de beleggingscommissie veel aandacht besteed aan de uitwerking en implementatie van het toekomstig ESG-beleid. De raad wil daarbij met name Carmen Floristan bedanken die een initiërende en voorbereidende rol heeft gespeeld. Carmen heeft inmiddels het bestuur verlaten en is opgevolgd door Bernard Schmid.

Het risicomanagement heeft zich verder ontwikkeld. Opzet, bestaan en werking zijn duidelijk. De twee wekelijkse vergadering zorgt voor monitoring van de werking (plan, do, check, act). In het verslagjaar is de beoordelingscyclus voltooid en vindt opvolging van de aandachtspunten gedurende het jaar plaats. Risicobeheer monitort daarnaast de belangrijkste risico's voor het fonds. De raad geeft de overweging mee om de ambitie van het gewenste risicomanagement niveau te bespreken en vast te leggen om ook deze ambitie als ankerpunt te gebruiken.

In 2023 zijn vier audits uitgevoerd:

- Member master data en pensions calculations & payment
- AZL ISAE 3402 reporting
- Operational audit-technical provisions
- Sustainability & ESG

Uit de interne audits zijn geen materiele bevindingen gebleken en aanbevelingen zijn door het bestuur opgepakt.

De samenwerking tussen de sleutelfunctiehouder interne audit en de raad behoeft nog enige aanscherping. De raad zal hier initiatief voor nemen.

De raad constateert dat het bestuur belangen evenwichtig afweegt: dit is met name in het proces van de premierugstorting goed gebleken. Het werken met voorleggers bevordert dit proces ook.

Het uitbestedingsbeleid wordt gevolgd: dit is het best gebleken uit de aanstelling van een fiduciair manager. Daarnaast evalueert het bestuur jaarlijks de uitbestedingspartners en wordt scherp op kosten gelet.

Goed besturen

Het bestuur functioneert goed. Het heeft voldoende countervailing power, het neemt de tijd voor beeldvorming en oordeelsvorming en er heerst een transparante en professionele cultuur.

De aandacht bij de besluitvorming voor risicomanagement is, zoals hierboven ook al genoemd, (meer dan) voldoende. Zoals in de missie, visie van de raad aangegeven is risicomanagement onderdeel van het DNA van het moederbedrijf en dat zie je terug in de besluitvorming. De raad vraagt aandacht voor de inrichting van het risicomanagement. Het twee-wekelijks overleg, waar de FMEA wordt besproken, is constructief. Het valt de raad echter op dat dit overleg gedragen wordt door één bestuurslid en de directeur van het pensioenbureau. Weliswaar schuift bijna ieder overleg een bestuurslid aan maar de raad vraagt het bestuur na te denken over een inrichting waarin strategische risico's en operationele risico's meer gescheiden zijn en de bestuursleden meer betrokken zijn bij het risicomanagement.

Effectief intern toezichthouden en controle uitvoeren

Zoals hierboven reeds vermeld heeft de raad een visie op toezicht vastgelegd in het werkplan 2024. Daarin maakt de raad ook duidelijk dat er sprake is van een duidelijke rolverdeling tussen bestuur, raad en verantwoordingsorgaan.

Verantwoording en inspraak organiseren

Zowel het bestuur als de raad leggen verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan (VO). Het VO heeft in 2023 de nodige uitbreiding gekregen. De nieuwe leden hebben een duidelijke stem en brengen kennis (uit het verleden) mee en daarmee is de rol van het VO ook wat prominenter geworden.

De Compliance Officer heeft kennis genomen van bij de opzet van de integriteitsrisico-analyse (als onderdeel van FMEA matrix) en kan zich vinden in de aanpak.

Effectief functioneren van fondsorganen

De raad heeft in Q1 2024 een zelfevaluatie uitgevoerd. Hier zijn geen extra werkzaamheden uitgekomen.

Gebeurtenis na balansdatum

Zoals hierboven vermeld heeft de gezonde financiële positie van het fonds geleid tot het hernieuwde verzoek van de werkgever tot terugstorting van kapitaal aan de werkgever. De besluitvorming zal medio 2024 plaatsvinden. De raad volgt dit proces van nabij.

Terneuzen mei 2024

Erik Klijn

Gerard van Harten

Paul de Koning

Reactie van het bestuur op het verslag RvT over 2023

Het bestuur heeft met belangstelling kennisgenomen van het verslag van de raad van toezicht en dankt deze voor de opbouwende constatering en aanbevelingen.

Samenstelling Raad van Toezicht

Het bestuur is verheugd te lezen dat het proces over de vervanging van de heer van Harten van start is gegaan.

Premieterugbetaling 2023

Het bestuur ondersteunt de conclusies van de raad dat voor de premieterugbetaling sprake is geweest van een bijzonder proces waarbij evenwichtige belangenafweging en risicomanagement heel dicht bij elkaar kwamen. Dat er sprake is geweest van een zorgvuldig proces waarbij alle argumenten op tafel zijn gekomen en goede discussies in het bestuur zijn gevoerd. En dat tegengeluiden gehoord zijn en hebben geleid tot betere besluitvorming.

Fiduciair Manager

In het najaar van 2023 werd het bestuur geconfronteerd met het feit dat het een wettelijke verplichting had om een fiduciair manager aan te stellen om de vergunningen voor het beheren van het belegd vermogen voor het einde van 2023 in orde te maken. Het bestuur heeft snel moeten handelen en is in staat gebleken om wendbaar te zijn in tijden van hoge druk zonder de zorgvuldigheid van het proces uit het oog te verliezen.

De raad constateert dat zij hierover niet meteen zijn ingelicht en daardoor het bestuur niet met raad heeft kunnen bijstaan (voor zover dit mogelijk was geweest). Daarom beveelt de raad aan om bij majeure beslissingen beter zicht te hebben op wie wanneer en waarom geïnformeerd moet worden (hantering van het RACI-model). Het bestuur ziet op dit moment echter nog geen toegevoegde waarde in het toepassen van het RACI-model gezien de grote verscheidenheid aan bestuursbesluiten.

Risicomanagement

De raad geeft de overweging mee om de ambitie van het gewenste risicomanagement niveau te bespreken en vast te leggen om ook deze ambitie als ankerpunt te gebruiken.

Het bestuur is van mening dat het risicomanagement bij alle bestuursleden meer onder de aandacht gebracht is door de huidige opzet van het risicomanagementoverleg waarbij bestuursleden op rolatiebasis aansluiten. Het bestuur neemt echter nota van uw opmerkingen over een inrichting waarin strategische risico's en operationele risico's meer gescheiden zijn en de bestuursleden meer betrokken zijn bij het risicomanagement.

Internal audit

De raad heeft geconstateerd dat er in 2023 vier audits zijn uitgevoerd, dat uit de interne audits geen materiële bevindingen zijn gebleken en dat de aanbevelingen door het bestuur zijn opgepakt.

De raad geeft aan dat de samenwerking tussen de sleutelfunctiehouder interne audit en de raad nog enige aanscherping behoeft. Het bestuur onderkent het belang van de aanscherping van deze samenwerking en waardeert het dat de raad hiervoor het initiatief zal nemen.

Uitbesteding

Het bestuur wil zorgdragen voor een gedegen uitbestedingsbeleid waarin zowel de aanstelling, evaluatie als kosten belangrijke aspecten zijn. Het bestuur onderschrijft dan ook de conclusie van de raad dat het uitbestedingsbeleid gevolgd wordt en dat scherp op de kosten wordt gelet.

Belangenafweging en goed besturen

Het bestuur hecht veel waarde aan evenwichtige belangenafweging en ondersteunt de constatering van de raad dat het bestuur hier blij van heeft gegeven. Het bestuur dankt de raad voor de constatering dat het bestuur goed functioneert op het vlak van countervailing power, het nemen van de tijd voor beeldvorming en oordeelsvorming en dat er een transparante en professionele cultuur heerst.

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Verslag verantwoordingsorgaan over 2023

Het verantwoordingsorgaan beoordeelt of het bestuur voldoet aan haar opdracht tot een evenwichtige belangenbehartiging en het zeker stellen van pensioenrechten voor de werknemers en pensioengerechtigden van de betrokken vennootschappen. Om deze taak goed uit te voeren, wil het verantwoordingsorgaan een volwaardige partner zijn voor het bestuur en voldoende countervailing power bieden.

In het verslagjaar 2023 heeft het verantwoordingsorgaan vier reguliere vergaderingen met de VO-leden gehad, drie reguliere face-to-face vergaderingen met het dagelijks bestuur en twee keer een reguliere face-to-face vergadering met de Raad van Toezicht.

Om op de hoogte te blijven van zaken die spelen en goed overwogen advies te kunnen geven, is het voor het verantwoordingsorgaan belangrijk om regelmatig en vooral tijdig overleg te hebben met het dagelijks bestuur. Hierbij is het van belang dat het dagelijks bestuur het verantwoordingsorgaan actief informeert over de stand van zaken.

Ontwikkelingen binnen het verantwoordingsorgaan

In 2023 heeft er geen zelfevaluatie plaatsgevonden omdat er in 2022 een uitgebreide evaluatie, onder leiding van een externe expert, heeft plaatsgevonden. Eind 2024 zal er weer een zelfevaluatie plaatsvinden.

In 2023 is niemand afgetreden. Op dit moment ziet de samenstelling van het verantwoordingsorgaan er als volgt uit:

- Frank van der Meer als werkgeversvertegenwoordiger.
- Kitty Dusarduijn als werkgeversvertegenwoordiger.
- Marc Obrie als werknemersvertegenwoordiger.
- Bart Makkink als werknemersvertegenwoordiger.
- Maril van Waes als vertegenwoordiger gepensioneerden.
- Elly Warmenhoven als vertegenwoordiger gepensioneerden.
- Herbert Jonkman als vertegenwoordiger gepensioneerden.
- Willem Vogt als vertegenwoordiger gepensioneerden.

Het VO heeft de trainingen gevolgd zoals die ook gefaciliteerd waren voor alle gremia van het pensioenfonds. Daarnaast zijn er specifieke trainingen geweest voor de nieuwe VO-leden.

Advies gegeven aan bestuur

Communicatiejaarplan 2023

Begin 2023 is het verantwoordingsorgaan om advies gevraagd met betrekking tot het communicatiejaarplan 2023. Het verantwoordingsorgaan heeft het communicatieplan getoetst aan het communicatiebeleid. In februari 2023 heeft het verantwoordingsorgaan een positief advies gegeven aan het dagelijks bestuur om het communicatiejaarplan 2023 vast te stellen. Er is daarbij opgemerkt dat het van belang blijft om de tijdigheid van de communicatie te waarborgen. Hoewel de communicatie aan AZL is uitbesteed, blijft Stichting Dow Pensioenfonds eindverantwoordelijk hiervoor. Daarnaast wordt er benadrukt dat duidelijke

communicatie over de wijzigingen in het pensioenstelsel één van de aandachtspunten van het verantwoordingsorgaan is en dat dat in 2024 een aandachtspunt zal blijven.

Klachtenregeling

In april 2023 heeft het verantwoordingsorgaan een adviesaanvraag documenten klachtenregeling ontvangen. In mei heeft het verantwoordingsorgaan een positief advies gegeven met betrekking tot de klachtenregeling met daarbij de volgende opmerkingen:

- De reactietermijn met betrekking tot de klachtenafhandeling ter discussie te stellen en significant te verkorten.
- Het verantwoordingsorgaan wil 2 x per jaar een overzicht ontvangen met klachten en de daarbij behorende termijn waarin deze zijn afgehandeld.

Reglement verantwoordingsorgaan

Gelijk met de klachtenregeling heeft het verantwoordingsorgaan een adviesaanvraag ontvangen met betrekking tot het reglement verantwoordingsorgaan. Na een paar kleine tekstuele wijzigingen heeft het verantwoordingsorgaan hier een positief advies op gegeven.

Premie 2023

In mei 2023 heeft het verantwoordingsorgaan een adviesaanvraag premie 2023 ontvangen. In juni heeft het verantwoordingsorgaan een positief advies uitgebracht aan het bestuur om de jaarpremie 2023 vast te stellen op basis van de voorgestelde berekening van Willis Towers Watson.

Jaarplan 2023

In 2023 heeft het verantwoordingsorgaan speciaal aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

- Gevolgen pensioenakkoord.
- Uitvoering communicatiebeleid.
- Monitoren functioneren AZL.
- Maatschappelijk verantwoord beleggen (ESG).
- Opvolging van het de-riskingproces.
- Nieuw lid Raad van Toezicht in 2024.
- Stuutingsbrief VDG naar bestuur SDPF en VO.

Gevolgen pensioenakkoord

Om toe te zien op een evenwichtige behartiging van de belangen van gepensioneerden, actieve deelnemers en de werkgever, voor zover er een impact is op de SDPF, is het voor het verantwoordingsorgaan cruciaal om in een vroeg stadium betrokken te worden. Om voldoende en gedegen kennis op te bouwen volgt het verantwoordingsorgaan actief de diverse publicaties en regelmatig overleg met het dagelijks bestuur en de Raad van Toezicht.

Het verantwoordingsorgaan heeft deelgenomen aan een workshop wat volledig gewijd was aan het nieuwe pensioenstelsel onder leiding van Willis Towers Watson. Hierbij was ook het bestuur van SDPF en de Raad van Toezicht aanwezig.

Tijdens de vergadering van december heeft het verantwoordingsorgaan het dagelijks bestuur nogmaals gewezen op het belang om het verantwoordingsorgaan actief mee te nemen in de communicatie en de besluitvorming in het kader van het nieuwe pensioenakkoord.

Uitvoering communicatiebeleid

Sinds 2021 is het verantwoordingsorgaan meer betrokken bij de communicatie. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat dit een positieve ontwikkeling is. De communicatie richting deelnemers is inmiddels een vast agendapunt bij iedere vergadering tussen verantwoordingsorgaan en dagelijks bestuur.

Ook heeft het verantwoordingsorgaan in de vergaderingen met het dagelijks bestuur het belang benadrukt van duidelijke communicatie naar de deelnemers en gepensioneerden over de strategie met betrekking tot het nieuwe pensioenakkoord.

Monitoren functioneren AZL

De uitvoering van de pensioenadministratie door AZL blijft een belangrijk punt van aandacht voor het bestuur en verantwoordingsorgaan. Voor 2023 zijn de performance KPI's grotendeels gehaald.

Maatschappelijk verantwoord beleggen (ESG)

Uit het deelnemersonderzoek bleek dat maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijk thema is. Het verantwoordingsorgaan voelt zich hierdoor gesterkt om de ontwikkelingen op het gebied van ESG te blijven volgen en richting het bestuur te stimuleren.

Opvolging van het de-riskingproces

Het de-riskingproces is verder doorgevoerd en werpt zijn vruchten af. Het verantwoordingsorgaan is positief over deze ontwikkelingen.

Nieuw lid Raad van Toezicht in 2024

In juni 2024 loopt de termijn van Gerard van Harten af als lid van de Raad van Toezicht. Het bestuur is op zoek geweest naar een vervanger voor hem. Dit onderwerp staat sinds april 2023 op de agenda van het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft op diverse punten zorgen geuit over het gevolgde proces omtrent de kandidaatstelling. Hierdoor is het aan het einde van het jaar nog niet tot een bindend advies gekomen.

Brief Vereniging Dow Gepensioneerden naar bestuur SDPF en verantwoordingsorgaan

In december 2023 heeft het VDG een stuitingsbrief gestuurd naar het bestuur van SDPF, management Dow Benelux en het verantwoordingsorgaan van SDPF met daarin een vraag voor vordering tot indexatie/compensatie van pensioenen van de voormalige werknemers van Dow Benelux.

Vooruitblik

Gedurende het jaar 2024 zal het verantwoordingsorgaan hoofdzakelijk aandacht besteden aan de volgende onderwerpen:

- Gevolgen pensioenakkoord voor het pensioenfonds en de rol van het verantwoordingsorgaan hierin.
- Communicatiebeleid en uitvoering hiervan.
- Opvolging van de jaardoelstellingen van het pensioenfonds.
- Maatschappelijk verantwoord beleggen.
- Aanstellen van een nieuw lid Raad van Toezicht.

Conclusie

Het verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening van SDPF over 2023. Vragen van het verantwoordingsorgaan, naar aanleiding van de verstrekte documentatie, zijn tijdens het technisch overleg in april 2024 mondeling beantwoord.

Het verantwoordingsorgaan heeft inzage gehad in het rapport van de Raad van Toezicht, de bevindingen van de certificerend actuaire en de rapportages van de adviserend actuaire en de compliance officer.

Het verantwoordingsorgaan concludeert dat het Bestuur heeft voldaan aan haar opdracht en het voorzien in de zekerheid van pensioenrechten voor de werknemers en pensioengerechtigden van de betrokken vennootschappen.

Door de uitzonderlijk hoge inflatie van de afgelopen jaren is het koopkrachtverlies van de gepensioneerden toegenomen. Dit heeft met name een significante impact op de groep die al een aantal jaren met pensioen is (op basis van een eindloonregeling). De huidige werknemers ontvangen een Limited Back Service als gevolg van de overgang van het eindloonstelsel naar het middelloonstelsel per 2015. Het VO beseft dat er een nominaal pensioen is zonder indexatie wat onder normale omstandigheden voldoet. Echter hebben de inflatiecijfers van de afgelopen jaren een dusdanige grote impact, dat vanuit het oogpunt van evenwichtige belangenbehartiging, het verantwoordingsorgaan heeft besloten het VDG-initiatief voor compensatie te ondersteunen.

Deze conclusie is gebaseerd op de vergaderingen met het (dagelijks) bestuur, het verslag over boekjaar 2023 en de voor het verantwoordingsorgaan beschikbare documenten.

Verantwoordingsorgaan Stichting Dow Pensioenfonds

Terneuzen, 13 mei 2024

Frank van der Meer (voorzitter)

Kitty Dusarduijn (secretaris)

Maril van Waes

Bart Makkink

Marc Obrie

Elly Warmenhoven

Willem Vogt

Herbert Jonkman

Reactie van het bestuur op het verslag VO over 2023

Het bestuur heeft met genoegen kennisgenomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan. In 2022 is het verantwoordingsorgaan uitgebreid van zes naar acht leden. Naar mening van het bestuur is de uitbreiding binnen het verantwoordingsorgaan goed vormgegeven.

Het bestuur zal het verantwoordingsorgaan zoals gebruikelijk actief blijven uitnodigen voor trainingen die aan het bestuur gegeven worden en meenemen in de communicatie en de besluitvorming in het kader van de WTP.

Het verantwoordingsorgaan is goed betrokken bij de communicatie vanuit het pensioenfonds. Het bestuur is met het verantwoordingsorgaan van mening dat dit een positieve ontwikkeling is en het communicatiebeleid ten goede komt. Communicatie zal ook in 2024 een vast agendapunt blijven in de periodieke vergaderingen tussen het dagelijks bestuur en het verantwoordingsorgaan. Zoals het verantwoordingsorgaan ook concludeert, blijft de kwaliteit van de dienstverlening van AZL ook in 2024 een belangrijk punt van aandacht. Het bestuur blijft dit continu monitoren.

Het bestuur is verheugd dat het verantwoordingsorgaan maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijk thema blijft vinden voor het fonds en dat zij zich hierdoor gesterkt voelt om de ontwikkelingen op het gebied van ESG te blijven volgen en richting het bestuur te stimuleren.

Het bestuur is het eens met het verantwoordingsorgaan dat het de-riskingproces zijn vruchten afwerpt en ziet dit ook als een positieve ontwikkeling.

Het bestuur heeft de feedback over de aanstelling van een nieuw lid van de Raad van Toezicht ter harte genomen en is verheugd dat in 2024 een positief advies werd gegeven door het VO. De voorgenomen aanstelling zal, onder voorbehoud van aanvullende opleidingen en goedkeuring van De Nederlandsche Bank, op termijn zijn beslag krijgen.

Het bestuur heeft kennisgenomen van de brief van de Vereniging van Dow Gepensioneerden (VDG).

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor het verslag en voor de uitgebrachte adviezen. Het bestuur waardeert ten zeerste de open en constructieve samenwerking en zal zich inspannen om het verantwoordingsorgaan actief te blijven informeren.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2023	2022
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Vastgoedbeleggingen	30.699	59.700
Aandelen	23.060	260.112
Vastrentende waarden	2.173.689	2.009.968
Derivaten	24.514	109.343
Overige beleggingen	57.381	37.401
	2.309.343	2.476.524
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [2]	4.131	4.164
Vorderingen en overlopende activa [3]	360.648	273.804
Liquide middelen [4]	232	39
Totaal activa	2.674.354	2.754.531

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2023	2022
Stichtingskapitaal en reserves [5]	356.832	443.998
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	1.936.270	1.846.066
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [7]	4.131	4.164
	1.940.401	1.850.230
Kortlopende schulden en overlopende passiva [8]	377.121	460.303
Totaal passiva	2.674.354	2.754.531

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2023	2022
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [9]		
Directe beleggingsopbrengsten	22.568	74.385
Indirecte beleggingsopbrengsten	143.438	-829.668
Kosten van vermogensbeheer	-5.273	-9.262
	160.733	-764.545
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen [10]	-33	-1.416
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [11]		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	4.753	3.298
Premieterugstorting werkgevers	-85.111	0
	-80.358	3.298
Saldo van overdrachten van rechten [12]	-850	-823
Pensioenuitkeringen [13]	-75.300	-72.968
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [14]		
Pensioenopbouw	-32.040	-47.120
Renteonttrekking	-59.081	12.128
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	75.151	72.590
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	1.879	1.451
Wijziging marktrente	-69.883	682.877
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	908	1.140
Wijziging partnerfrequenties	3.908	0
Wijziging WzP opslag	-947	0
Wijziging leeftijdsverschil	-16.172	0
Wijziging prognosetafel	0	-11.835
Wijziging ervaringssterfte	0	-31.045
Wijziging kostenopslag	0	-8.989
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	6.073	823
	-90.204	672.020

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2023	2022
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen [15]	33	1.416
Uitkeringen uit herverzekering [16]	357	332
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [17]	-1.555	-1.413
Overige baten en lasten [18]	11	-3
Saldo van baten en lasten	-87.166	-164.102
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	-87.166	-164.102

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2023	2022
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	3.580	21.545
Uitkeringen uit herverzekering	357	332
Overgenomen pensioenverplichtingen	81	189
	4.018	22.066
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-75.303	-72.916
Overgedragen pensioenverplichtingen	-895	-1.247
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.349	-1.400
Premieterugstorting werkgevers	-85.111	0
	-162.658	-75.563
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	6.025	76.372
Verkopen en aflossingen beleggingen	8.628.142	7.355.476
	8.634.167	7.431.848
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-8.532.074	-7.044.286
Kosten van vermogensbeheer	-5.673	-9.654
Ontvangen/afgegeven onderpand	62.413	-324.551
	-8.475.334	-7.378.491
Mutatie beschikbare liquiditeiten	193	-140
Saldo liquide middelen en kredietinstellingen per 1 januari	39	179
Saldo liquide middelen en kredietinstellingen per 31 december	232	39

Waarderingsgrondslagen

Algemeen

Het doel van Stichting Dow Pensioenfonds, statutair gevestigd in Terneuzen en feitelijk gevestigd te Hoek en ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder 41110290 is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van Dow Benelux B.V. en Dow Europe Holding B.V. (gezamenlijk 'de onderneming').

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en Pensioenwet en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in duizenden euro.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd volgens het kostprijsmodel. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de (geamortiseerde) kostprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld. Voor een beter inzicht is voor vergelijkingsdoeleinden de presentatie van de vergelijkende cijfers op enkele plaatsen aangepast. Uit de toelichting bij de balans en de staat van baten en lasten blijkt bij welke posten dit van toepassing is. Dit heeft geen effect gehad op de waarde van het vermogen of op het resultaat van voorgaand boekjaar.

Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten. Dit betreft met name waarderingen van de beleggingen waarbij gebruik wordt gemaakt van onafhankelijke taxaties en nettocontantewaardeberekeningen en diverse schattingselementen ten behoeve van de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen. Uit toelichting [1] in de toelichting op de balans per 31 december blijkt dat 2.013.582 van de beleggingen is gebaseerd op afgeleide marktnoteringen, onafhankelijke taxaties, nettocontante-waardeberekeningen of andere waarderingsmodellen. Het maken van de schattingen van de marktwaarde van deze beleggingen vergt in meer of mindere mate oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en modellen.

Schattingswijzigingen

In 2023 zijn de technische voorzieningen voor risico pensioenfonds per saldo verhoogd met 13.211 als gevolg van de volgende schattingswijzigingen:

- Wijziging partnerfrequenties (verlaging 3.908)
- Wijziging WzP opslag (verhoging 947)
- Wijziging leeftijdsverschil (verhoging 16.172)

Door de bovengenoemde wijzigingen zijn de technische voorzieningen per saldo verhoogd met 13.211. Dit heeft een negatief effect op de dekkingsgraad van 0,9%-punt.

Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld en indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Grondslagen voor balanswaardering

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum.

De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

Beleggingen voor risico van het pensioenfonds

Vastgoed beleggingsfondsen zijn gewaardeerd tegen beurswaarde per balansdatum of tegen de intrinsieke waarde afgegeven door de beheerder van het fonds, zijnde de actuele waarde.

Aandelen zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum. De niet-beursgenoteerde aandelen in private equity funds zijn gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fundmanagers, indien van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving die in overeenstemming is met de grondslagen van het pensioenfonds.

Vastrentende waarden zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum.

Derivaten worden in de jaarrekening opgenomen tegen marktwaarde. Indien geen marktwaarde beschikbaar is, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Indien een derivatenpositie negatief is, wordt het bedrag onder de passiva verantwoord.

Overige beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum of de intrinsieke waarde afgegeven door de beheerder van het fonds, zijnde de actuele waarde.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden opgenomen tegen de reële waarde van de tegenprestatie, gewoonlijk de nominale waarde. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid. Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggingstransacties.

De vordering op herverzekering wordt vastgesteld op de grondslagen van het pensioenfonds, rekening houdend met de kredietwaardigheid van de betreffende verzekeringsmaatschappij. De hoogte van de vordering is gelijk aan de contante waarde van de aanspraken op basis van dezelfde grondslagen die zijn gehanteerd voor de technische voorziening. De herverzekeringscontracten hebben betrekking op premievrije rechten die door de deelnemers in het verleden zijn opgebouwd bij door de werkgever overgenomen bedrijven dan wel hun voormalige werkgever. Het fonds keert namens de verzekeraar de pensioenrechten uit aan de betrokken deelnemers.

Liquide middelen

Onder de liquide middelen zijn opgenomen de kas, banktegoeden en deposito's die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel met een looptijd korter dan twaalf maanden. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de technische voorziening voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De algemene reserve is bestemd voor de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen. Dit betreft met name het risico van koersdalingen en de actuariële risico's. De algemene reserve wordt gevoed uit het resultaat.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De technische voorziening is gelijk aan de actuariële contante waarde van de tot die datum opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten, waarbij opgemerkt:

- Voor de actieve deelnemers betreft het de aanspraken over achterliggende dienstjaren.
- Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt mede rekening gehouden met het premievrijgestelde deel van de toekomstige pensioenopbouw.

Om te voldoen aan artikel 259 van RJ 610, is er een voorziening opgenomen voor arbeidsongeschikte deelnemers. Bij de bepaling van deze voorziening voor arbeidsongeschiktheid wordt rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard.

Door het pensioenfonds wordt bij de vaststelling van de technische voorziening onder andere rekening gehouden met de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (RTS) ultimo boekjaar. Gemiddeld gewogen met de technische voorziening kwam de nominale rente eind 2023 voor het pensioenfonds ongeveer overeen met een rekenrente van 2,37% (2022: 2,69%).

Bij de vaststelling van de technische voorzieningen is uitgegaan van de volgende grondslagen:

- *Sterfte*
Volgens de AG prognosetafel 2022 zoals gepubliceerd door het AG, startjaar Prognosetafel 2024.
- *Ervaringssterfte*
Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de deelnemers van het fonds en de totale bevolking door toepassing van de Stichting Dow Pensioenfonds Ervaringssterfte op basis van het Willis Towers Watson Ervaringssterftemodel 2022.

- *Intrest*
Conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente per 31 december 2023 zoals gepubliceerd door DNB.
- *Gehuwdheid*
Het nabestaandenpensioen is gebaseerd op de gehuwdheidsfrequenties tabel CBS 2023 tot de pensioenleeftijd, met 100% gehuwdheid op de pensioenleeftijd i.v.m. het wettelijk recht op uitruil.
- *Leeftijden*
Pensioenreglement 2023: Voor de vaststelling van de technische voorzieningen van het pensioen opgebouwd vóór 2015 wordt verondersteld dat iedereen geboren is op de eerste dag van de maand van de werkelijke geboortedatum. Voor de vaststelling van de technische voorzieningen van het pensioen opgebouwd vanaf 2015 wordt de exacte leeftijd gehanteerd.
Pensioenreglement B: Voor de vaststelling van de technische voorzieningen wordt verondersteld dat iedereen geboren is op de eerste dag van de maand volgend op de werkelijke geboortedatum.
- *Leeftijdsverschil*
Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op twee jaar en negen maanden gesteld (man ouder dan vrouw).
- *Kosten*
Voor kosten is een aparte voorziening opgenomen. De kostenvoorziening is vastgesteld in de vorm van een excasso-opslag van 2,5% op de voorziening. Deze voorziening is vastgesteld op basis van het afwikkelscenario van het fonds.
- *WzP opslag*
Voor reservering van het latent wezenpensioen is een opslag van 0,75% op de reservering van het latent partnerpensioen van niet-gepensioneerde deelnemers gehanteerd.
- *Uitkeringen*
Bij de waardering van de aanspraken is uitgegaan van de veronderstelling dat de pensioenuitkeringen continu geschieden.
Er wordt geen rekening gehouden met wezenpensioen.

De intresttoevoeging betreft de jaarlijks benodigde intrest. Deze wordt jaarlijks vastgesteld op basis van de éénjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per 31 december van het voorgaande boekjaar. Voor boekjaar 2023 bedroeg deze éénjaarsrente 3,264%, vastgesteld op de rentetermijnstructuur per 31 december 2022 (intrestpercentage 2022: -0,486%).

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Het aandeel herverzekeraars is op dezelfde grondslagen berekend als de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen. De herverzekeringscontracten hebben betrekking op premievrije rechten die door de deelnemers in het verleden zijn opgebouwd bij door de werkgever overgenomen bedrijven dan wel hun voormalige werkgever. Voor het pensioenfonds is geen verzekeringstechnisch risico verbonden aan de herverzekerde posten; er is geen sprake van enige vorm van resultatendeling.

Kortlopende schulden en overlopende passiva

Kortlopende schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden de schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Het werkgeversgedeelte van de premie 2023 voor de basisregeling is gereduceerd tot 0 vanwege de financiële positie van het fonds per jaareinde 2022 (beleidsdekkingsgraad meer dan 5%-punt hoger dan de vereiste dekkingsgraad), conform de bepalingen inzake premiereductie zoals opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst.

De premiereductie 2023 bedraagt 35.435.

Omdat de gecertificeerde beleidsdekkingsgraad per 31 december 2022 meer dan 10%-punt boven de dan vereiste dekkingsgraad lag, heeft de werkgever recht op een premierugstorting. De premierugstorting is vastgesteld en betaald in 2023 en bedraagt 85.111.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Indirecte beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling. Directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kosten van vermogensbeheer

Dit betreffen de vermogenskosten waarvoor het pensioenfonds facturen ontvangt. Kosten die ten laste van beleggingsfondsen worden gebracht, zijn niet afzonderlijk gepresenteerd.

Voor zover de transactiekosten niet zijn gefactureerd wordt gebruik gemaakt van inschattingen op basis van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Bijzondere waardeverminderingen

Door het pensioenfonds wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Indien wordt vastgesteld dat een in het verleden verantwoorde bijzondere waardevermindering niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van de desbetreffende activa niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie pensioenverplichtingen voorziening voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Renteonttrekking

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt op basis van de 1-jaarsrente van de rentetermijnstructuur berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de technische voorziening worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur/ultimate forward rate. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

De wijziging van de technische voorziening uit hoofde van overdracht van rechten is conform de eerder weergegeven grondslagen van het pensioenfonds.

Wijziging partnerfrequenties

Dit betreft de overgang naar partnerfrequenties op basis van CBS cijfers 2023.

Wijziging WzP opslag

Dit betreft de berekening van een opslag voor wezenpensioen. De opslag bedraagt 0,75% van de voorziening voor het latent partnerpensioen van niet-gepensioneerde deelnemers.

Wijziging leeftijdsverschil

Dit betreft de aanpassing van het leeftijdsverschil tussen man en vrouw van twee jaar naar twee jaar en negen maanden (man ouder dan vrouw).

Overige mutaties technische voorziening

Onder de overige mutaties technische voorziening is onder andere opgenomen het resultaat uit hoofde van sterfte en arbeidsongeschiktheid.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdracht van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De kosten van administratie, advies, controle en pensioenbureau worden gedragen door het pensioenfonds.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Resultaat

Het resultaat komt tot stand als het verschil tussen baten en lasten.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit liquide middelen. Er wordt een onderscheid gemaakt in de kasstromen tussen pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Gebeurtenissen na balansdatum

Premieterugstorting 2024

Aan het eind van 2023 lag de beleidsdekkingsgraad met 122,3% meer dan 5%-punt boven het vereiste niveau van 108,9%. Op basis van de afspraken met de sponsor, zoals vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst, is daarmee voor 2024 een premiekorting van toepassing. Uitgaande van het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad van 13,4%-punt resulteert voor 2024 een premiekorting die de bijdrage van de sponsor voor 2023 tot nul reduceert.

Omdat de gecertificeerde beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 meer dan 10%-punt boven de dan vereiste dekkingsgraad lag, heeft de werkgever recht op een premierugstorting. Inmiddels heeft de werkgever dit verzoek ingediend en wordt hierover in juni 2024 door het bestuur een besluit genomen. De premierugstorting (65.974) wordt verwerkt in het boekjaar 2024. De impact op de dekkingsgraad zal vanaf juni worden verwerkt in de maandelijkse dekkingsgraadrapportage (-3,4%).

Toelichting op de balans per 31 december
(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2022	Aankopen/ Verstrekk- ingen	Verkopen/ Aflossingen	Gerealiseerde waarde- mutaties	Niet- gerealiseerde waarde- mutaties	Stand ultimo 2023
Vastgoedbeleggingen	59.700	3.645	-34.067	-97	1.518	30.699
Aandelen	260.112	27.849	-284.763	57.708	-37.846	23.060
Vastrentende waarden	1.985.364	6.644.002	-6.622.743	-80.173	170.474	2.096.924
Derivaten	-139.788	173.907	-149.665	-58.006	90.424	-83.128
Overige beleggingen	37.401	1.706.624	-1.686.080	29	-593	57.381
Totaal beleggingen	2.202.789	8.556.027	-8.777.318	-80.539	223.977	2.124.936

Verdeling beleggingen activa/passiva

	2023			2022		
	Activa	Passiva	Totaal	Activa	Passiva	Totaal
Vastgoedbeleggingen	30.699	0	30.699	59.700	0	59.700
Aandelen	23.060	0	23.060	260.112	0	260.112
Vastrentende waarden	2.173.689	-76.765	2.096.924	2.009.968	-24.604	1.985.364
Derivaten	24.514	-107.642	-83.128	109.343	-249.131	-139.788
Overige beleggingen	57.381	0	57.381	37.401	0	37.401
Totaal beleggingen	2.309.343	-184.407	2.124.936	2.476.524	-273.735	2.202.789

Kostprijs beleggingen

	2023	2022
De kostprijs van de vastgoedbeleggingen bedraagt:	41.327	71.845
De kostprijs van de aandelen bedraagt:	10.133	209.276
De kostprijs van de vastrentende waarden bedraagt:	2.068.606	2.129.698
De kostprijs van de derivaten bedraagt:	7.574	41.338
De kostprijs van de overige beleggingen bedraagt:	78.752	146.553

2.206.392

2.598.710

Er wordt niet belegd in premiebijdragende ondernemingen.

Methodiek bepaling marktwaarde

- Level 1 Directe marktwaardering: beursnotering in een actieve markt (waarop geen prijsaanpassingen worden uitgevoerd). Ook de liquide middelen zijn hierin opgenomen.
- Level 2 Afgeleide marktwaardering: geen directe beursnotering maar andere uit de markt waarneembare data danwel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet actieve markt met niet-significante prijsafspraken (gebaseerd op aannames en schattingen).
- Level 3 Modellen en technieken: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

Categorie	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2023
Vastgoedbeleggingen	0	0	30.699	30.699
Aandelen	0	0	23.060	23.060
Vastrentende waarden	214	2.096.710	0	2.096.924
Derivaten	0	-83.128	0	-83.128
Overige beleggingen	44.066	0	13.315	57.381
Totaal beleggingen	44.280	2.013.582	67.074	2.124.936

Categorie	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2022
Vastgoedbeleggingen	28.862	0	30.838	59.700
Aandelen	199.115	30.128	30.869	260.112
Vastrentende waarden	93.531	1.891.833	0	1.985.364
Derivaten	-649	-139.139	0	-139.788
Overige beleggingen	18.104	4.972	14.325	37.401
Totaal beleggingen	338.963	1.787.794	76.032	2.202.789

Specificatie beleggingen naar soort

	2023	2022
Vastgoedbeleggingen		
Vastgoed beleggingsfondsen	30.699	59.700
	30.699	59.700
Aandelen		
Aandelen ontwikkelde markten ¹⁾	0	215.936
Aandelen opkomende markten ²⁾	0	13.307
Private equity	23.060	30.869
	23.060	260.112
Vastrentende waarden		
Staatsobligaties	983.021	391.685
Bedrijfsobligaties	881.343	573.700
Vastrentende beleggingsfondsen	0	824.495
Index linked obligaties	0	14.155
Hypothecaire leningen	227.967	60.141
Deposito's	4.593	121.188
	2.096.924	1.985.364
Derivaten		
Valutaderivaten: valutatermijntransacties	26	27.987
Rentederivaten: futures	0	-649
Rentederivaten: swaps	-83.154	-167.126
	-83.128	-139.788
Overige beleggingen		
Infrastuctuur	13.315	14.218
Repo's	0	5.079
Depotbanken	44.066	18.104
	57.381	37.401
	2.124.936	2.202.789

1) Ontwikkelde markten worden ook wel Mature Markets genoemd. Een markt is ontwikkeld (volwassen) wanneer deze een evenwichtstoestand heeft bereikt. Een markt wordt geacht in evenwicht te zijn wanneer er geen significante groei of een gebrek aan innovatie is.

2) Opkomende markten worden ook wel Emerging Markets genoemd. Dit zijn landen die bezig zijn om van ontwikkelingsland uit te groeien naar een economisch ontwikkeld land. Vaak hebben deze landen een hoge economische groei en ook is de infrastructuur al een stuk beter dan in ontwikkelingslanden.

Specificatie beleggingen naar regio

Vastgoedbeleggingen

Ontwikkelde markten
Opkomende markten

2023	2022
30.699	57.597
0	2.103

30.699 59.700

Aandelen

Ontwikkelde markten
Opkomende markten

23.060	246.805
0	13.307

23.060 260.112

Vastrentende waarden

Ontwikkelde markten
Opkomende markten

2.078.133	1.868.176
18.791	117.188

2.096.924 1.985.364

[2] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Stand per 1 januari
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

4.164	5.580
-33	-1.416

Stand per 31 december

4.131 4.164

Deze post herverzekeringsdeel bestaat uit de contante waarde van de herverzekerde aanspraken. Dit betreft premievrije rechten die door een beperkte groep deelnemers in het verleden zijn opgebouwd bij door de werkgever overgenomen bedrijven dan wel hun voormalige werkgever. Het fonds keert namens de verzekeraar de pensioenrechten uit aan de betrokken deelnemers.

[3] Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen op aangesloten ondernemingen
Beleggingsdebiteuren
Afgegeven onderpand op vastrentende waarden
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend
– Vastgoedbeleggingen
– Aandelen
– Vastrentende waarden
– Banken
Terugvorderbare dividendbelasting
Overige vorderingen

2.001	827
247.633	98.457
84.003	164.040
0	99
14	358
25.261	8.298
5	0
1.719	1.699
12	26

Totaal vorderingen en overlopende activa

360.648 273.804

	2023		2022	
[4] Liquide middelen				
ING Bank N.V. ¹⁾	232		39	
	232		39	
[5] Stichtingskapitaal en reserves				
Stichtingskapitaal	1		1	
Algemene reserve				
Stand per 1 januari	443.997		608.099	
Saldobestemming boekjaar	-87.166		-164.102	
Stand per 31 december	356.831		443.997	
Totaal eigen vermogen	356.832		443.998	
Het minimaal vereist eigen vermogen / minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt	79.852	104,1%	76.000	104,1%
Het vereist eigen vermogen / vereiste dekkingsgraad o.b.v. de strategische beleggingsmix bedraagt	172.742	108,9%	200.242	110,8%
De beleidsdekkingsgraad is		122,3%		125,4%
De actuele dekkingsgraad is		118,4%		124,0%
De reële dekkingsgraad is		92,3%		92,2%
De actuele dekkingsgraad wordt berekend door het totale vermogen te delen door de totale voorzieningen van het Pensioenfonds.				
De berekening van de actuele dekkingsgraad per 31-12-2023 is als volgt: $2.297.233 / 1.940.401 \times 100\% = 118,4\%$				
De berekening van de actuele dekkingsgraad per 31-12-2022 is als volgt: $2.294.228 / 1.850.230 \times 100\% = 124,0\%$				
De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.				
De reële dekkingsgraad is berekend als het quotiënt van de beleidsdekkingsgraad als hiervoor beschreven en de beleidsdekkingsgraad die nodig is voor voorwaardelijke toeslagverlening ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer.				

1) Met een kredietlimiet van 5.700.

	2023	2022
Technische voorzieningen		
[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	1.846.066	2.518.086
Het verloop van de voorziening is als volgt:		
Pensioenopbouw	32.040	47.120
Renteonttrekking	59.081	-12.128
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-75.151	-72.590
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-1.879	-1.451
Wijzigen marktrente	69.883	-682.877
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-908	-1.140
Wijziging partnerfrequenties	-3.908	0
Wijziging WzP opslag	947	0
Wijziging leeftijdsverschil	16.172	0
Wijziging prognosetafel	0	11.835
Wijziging ervaringssterfte	0	31.045
Wijziging kostenopslag	0	8.989
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-6.073	-823
Stand per 31 december	1.936.270	1.846.066
De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt opgebouwd		
– Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	573.476	592.423
– Gewezen deelnemers	338.595	296.263
– Pensioengerechtigden	1.026.304	958.398
– Voorziening langdurig zieken	2.026	3.146
– Herverzekeringsdeel	-4.131	-4.164
	1.936.270	1.846.066
[7] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	4.164	5.580
Mutatie	-33	-1.416
Stand per 31 december	4.131	4.164
Totaal technische voorzieningen	1.940.401	1.850.230

	2023	2022
[8] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Schulden aan aangesloten ondernemingen	63	74
Beleggingscrediteuren	173.256	149.301
Beleggingen in vastrentende waarden met negatieve marktwaarde	76.765	24.604
Beleggingen in derivaten met negatieve marktwaarde	107.642	249.131
Ontvangen onderpand op vastrentende waarden	13.547	31.172
Belastingen en sociale premies	1.658	1.661
Schulden inzake kosten van vermogensbeheer	1.092	1.389
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	464	351
Te veel ontvangen premie	2.439	2.439
Overige schulden	195	181
	377.121	460.303

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Bijstorting

Er bestaat een voorwaardelijk recht voor het fonds op bijstorten door de aangesloten ondernemingen in een situatie van dekkingstekort.

Premiekorting

Aan het eind van 2023 lag de beleidsdekkingsgraad met 122,3% meer dan 5%-punt boven het vereiste niveau van 108,9%. Op basis van de afspraken met de sponsor, zoals vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst, is daarmee voor 2024 een premiekorting van toepassing. Uitgaande van het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad van 13,4%-punt resulteert voor 2024 een premiekorting die de bijdrage van de sponsor voor 2024 tot nul reduceert.

Premieterugstorting

Indien de gecertificeerde beleidsdekkingsgraad per 31 december van een jaar meer dan 10%-punt bedraagt dan de vereiste dekkingsgraad heeft de werkgever recht op een premieterugstorting. Inmiddels heeft de werkgever dit verzoek ingediend en is het bestuur voornemens hiermee in te stemmen. De premieterugstorting (65.974) zal worden verwerkt in het jaarwerk over 2024. De impact op de dekkingsgraad zal vanaf juni worden verwerkt in de maandelijkse dekkingsgraadrapportage (-3,4%).

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden en leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan

De pensioengerechtigde leden van het bestuur en de leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan krijgen een marktconforme vergoeding. De actieve bestuursleden ontvangen geen vergoeding vanuit Stichting Dow Pensioenfonds, maar worden door de werkgever betaald. Hiervoor worden door de werkgever geen kosten doorbelast aan het pensioenfonds.

Betaalde vergoedingen bestuur, RvT en VO

	2023	2022
Bestuursvergoedingen	20	19
Vergoedingen raad van toezicht	46	47
Vergoedingen verantwoordingsorgaan	23	4
Totaal	89	70

Personeel

Gedurende het boekjaar 2023 had Stichting Dow Pensioenfonds geen personeel in dienst. De medewerkers van het bestuursbureau zijn in dienst van de onderneming. De onderneming belast deze kosten door aan het Pensioenfonds.

Baten en lasten

[9] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds

Directe beleggingsopbrengsten

	2023	2022
Vastgoedbeleggingen	269	1.261
Aandelen	2.345	8.270
Vastrentende waarden	27.619	21.990
Derivaten	-13.933	42.754
Alternatieve beleggingen	6.259	120
Subtotaal	22.559	74.395
Banken	13	-10
Waardeoverdrachten	-4	0
Totaal directe beleggingsopbrengsten	22.568	74.385

	2023	2022
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde resultaten</i>		
Vastgoedbeleggingen	-97	1.806
Aandelen	57.708	76.779
Vastrentende waarden	-80.173	-28.685
Derivaten	-58.006	-100.630
Overige beleggingen	29	5.624
	-80.539	-45.106
<i>Ongerealiseerde resultaten</i>		
Vastgoedbeleggingen	1.518	-7.309
Aandelen	-37.846	-118.585
Vastrentende waarden	170.474	-305.962
Derivaten	90.424	-351.442
Overige beleggingen	-593	-1.264
	223.977	-784.562
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	143.438	-829.668
Kosten van vermogensbeheer		
Beheerloon	-4.488	-8.073
Transactiekosten	-52	-50
Bewaarloon	-214	-533
Toegerekende pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-519	-606
Totaal kosten vermogensbeheer	-5.273	-9.262
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	160.733	-764.545
De kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De transactiekosten zijn 'indirecte kosten' en gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. Deze kosten bedragen 7.257 (2022: 3.678). De toelichting op de kosten vermogensbeheer inclusief de rechtstreeks ten laste van rendementen gebrachte kosten is opgenomen in het bestuursverslag op pagina 34.		
[10] Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-33	-1.416

	2023	2022
[11] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Pensioenpremie werkgevers regulier	0	0
Pensioenpremie herstructurering	1.563	78
Pensioenpremie werknemers	3.190	3.220
	4.753	3.298
Premieterugstorting werkgevers	-85.111	0
	-80.358	3.298
Kostendeekkende premie	40.188	60.660
Feitelijke premie (inclusief inkoopsummen)	-80.358	3.298
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigde koopsom	35.844	53.031
– Opslag in stand houden vereist vermogen	3.844	6.629
– Opslag voor uitvoeringskosten	500	1.000
Kostendeekkende premie	40.188	60.660
Premiekorting	-35.435	-57.362
Premieterugstorting	-85.111	0
Benodigde premie	-80.358	3.298
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigde koopsom	35.844	53.031
– Opslag in stand houden vereist vermogen	3.844	6.629
– Opslag voor uitvoeringskosten	500	1.000
Kostendeekkende premie	40.188	60.660
Premiekorting	-35.435	-57.362
Premieterugstorting	-85.111	0
Feitelijke premie	-80.358	3.298
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of toeslagen en premieterugstortingen.		
De betaalde premie over 2023 bedroeg 4.753 (2022: 3.298). Dit bedrag bestaat uit de betaalde werknemersbijdrage van 3.190 (2022: 3.220) en de door de werkgever betaalde premie inzake het sociaal plan 2023 van 1.563 (2022: 78).		

De door de werkgever te betalen premie voor sociaal plan valt niet onder de afspraken met betrekking tot de premiekorting. De premiekorting 2023 bedraagt 35.435 (2022: 57.362) en de premierugstorting 85.111 (2022: 0) waarmee de benodigde premie gelijk is aan de feitelijke premie van -80.358 (2022: 3.298).

Premiekorting

Het werkgeversgedeelte van de premie 2023 voor de basisregeling is, net als in 2022, gereduceerd tot 0 vanwege de financiële positie van het fonds per jaareinde 2022 (beleidsdekkingsgraad meer dan 5%-punt hoger dan de vereiste dekkingsgraad), conform de bepalingen inzake premiekorting zoals opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst.

Premierugstorting

Omdat de gecertificeerde beleidsdekkingsgraad per 31 december 2022 meer dan 10%-punt boven de dan vereiste dekkingsgraad lag, heeft de werkgever recht op een premierugstorting. De premierugstorting is vastgesteld en betaald in 2023 en bedraagt 85.111.

[12] Saldo van overdrachten van rechten

Overgenomen pensioenverplichtingen regulier	26	193
Overgenomen pensioenverplichtingen klein pensioen	19	0
Overgedragen pensioenverplichtingen regulier	-895	-1.016

-850

-823

[13] Pensioenuitkeringen

Pensioenen

Ouderdomspensioen	-64.765	-62.936
Partnerpensioen	-10.106	-9.613
Wezenpensioen	-54	-72
Invaliditeitspensioen	-364	-315

-75.289

-72.936

Andere uitkeringen

Afkoopsommen	-11	-32
--------------	-----	-----

-11

-32

Totaal pensioenuitkeringen

-75.300

-72.968

	2023	2022
[14] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Pensioenopbouw	-32.040	-47.120
Renteonttrekking	-59.081	12.128
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	75.151	72.590
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	1.879	1.451
Wijzigen marktrente	-69.883	682.877
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	908	1.140
Wijziging partnerfrequenties	3.908	0
Wijziging WzP opslag	-947	0
Wijziging leeftijdsverschil	-16.172	0
Wijziging prognosetafel	0	-11.835
Wijziging ervaringssterfte	0	-31.045
Wijziging kostenopslag	0	-8.989
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	6.073	823
	-90.204	672.020
[15] Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Rentetoevoeging / -onttrekking	-129	26
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	358	378
Wijziging marktrente	-158	1.013
Wijziging leeftijdsverschil	-44	0
Wijziging prognosetafel	0	-20
Wijziging overlevingsgrondslagen	0	-94
Wijziging kostenopslag	0	-21
Overige mutaties voorziening herverzekering	6	134
	33	1.416
[16] Uitkeringen uit herverzekering	357	332

	2023	2022
[17] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-1.186 ¹⁾	-1.141 ¹⁾
Accountant (controle jaarrekening)	-84	-59
Accountant (fiscaal advies)	0	0
Actuaris advies	-320	-447
Actuaris certificering	-34	-32
Bestuursvergoedingen	-20	-19
Vergoedingen RvT	-46	-47
Vergoedingen VO	-23	-4
Contributies en bijdragen	-207	-155
Opleidingen	-25	-33
Overige kosten	-129	-82
	-2.074	-2.019
Toerekening aan kosten vermogensbeheer	519	606
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.555	-1.413
[18] Overige baten en lasten	11	-3
Saldo van baten en lasten	-87.166	-164.102

	2023	2022
Actuariële analyse van het saldo van baten en lasten		
Wijzigen marktrente	-69.883	682.877
Beleggingsopbrengsten	101.652	-752.417
Financiering	-116.702	-50.733
Waardeoverdrachten	58	317
Kosten	824	1.038
Uitkeringen	208	-46
Sterfte	5.813	2.304
Arbeidsongeschiktheid	3.698	4.282
Overige mutaties	366	148
Aanpassing partnerfrequenties	3.908	0
Aanpassing WzP opslag	-947	0
Aanpassing leeftijdsverschil	-16.172	0
Aanpassing prognosetafel	0	-11.835
Aanpassing ervaringssterfte	0	-31.045
Aanpassing kostenopslag	0	-8.989
Andere oorzaken	11	-3
	-87.166	-164.102

1) De kosten van het pensioenbureau worden gedragen door de aangesloten ondernemingen en vervolgens aan het pensioenfonds doorbelast.

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen.

Hoe solvabel het Pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het Pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Er is geen sprake van liquiditeits-, concentratie- en operationeel risico, in het VEV behoeft dan ook geen additionele buffer te worden opgenomen voor deze risico's.

Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2023 van 108,9% en 2022 van 110,8%.

	2023		2022	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	18.072	0,9	19.821	1,1
Zakelijke waarden risico (S2)	15.002	0,8	101.376	5,5
Valutarisico (S3)	6.938	0,4	26.574	1,4
Kredietrisico (S5)	147.439	7,6	106.460	5,8
Verzekeringstechnisch risico (S6)	52.331	2,7	50.038	2,7
Actief beheer risico (S10)	14.236	0,7	28.201	1,5
Diversificatie-effect	-81.276	-4,2	-132.228	-7,2
Totaal Vereist eigen vermogen	172.742	8,9	200.242	10,8
Actuele dekkingsgraad		118,4		124,0
Beleidsdekkingsgraad		122,3		125,4
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Strategisch vereiste dekkingsgraad		108,9		110,8

De actuele dekkingsgraad wordt berekend door het totale vermogen te delen door de totale voorzieningen van het Pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2023 hoger dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds over voldoende middelen beschikt.

Renterisico (S1)

Het renterisico is vastgesteld op basis van de kasstromen van de vastrentende waarden en de kasstromen van de verplichtingen, welke de beleggingsadviseur van het fonds, zijnde Willis Towers Watson, heeft verstrekt. Het pensioenfonds dekt het nominale renterisico voor 90% af.

De buffer voor het renterisico moet een daling van de rentetermijnstructuur, de rente waarmee de verplichtingen contant worden gemaakt, kunnen opvangen. De benodigde buffer voor het renterisico bedraagt 18.072.

Zakelijke waarden risico (S2)

Voor de bepaling van de buffer voor het risico zakelijke waarden wordt verondersteld dat een procentuele daling moet kunnen worden opgevangen op de verschillende beleggingen.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt in:

Aandelen ontwikkelde markten inclusief beursgenoteerd vastgoed	30% van	0	=	0
Aandelen opkomende markten	40% van	0	=	0
Niet-beursgenoteerde aandelen	40% van	21.157	=	8.463
Niet-beursgenoteerd vastgoed	18,4% van	42.314	=	7.572

De buffer voor het risico zakelijke waarden wordt hiervan afgeleid en bedraagt 15.002.

Valutarisico (S3)

De pensioentoezegging luidt in euro. Niet alle beleggingen zijn in euro.

De omvang van de buffer voor het valutarisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 20% moet kunnen worden opgevangen voor valutarisico in ontwikkelde markten en 35% voor valutarisico in opkomende markten. De vereiste buffer voor valutarisico bedraagt dan 6.938.

Grondstoffenrisico (S4)

De omvang van de buffer voor het grondstoffenrisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 35% kan worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat in grondstoffen is belegd. Aangezien het pensioenfonds geen beleggingen heeft in grondstoffen, hoeft het pensioenfonds hiervoor geen buffer aan te houden.

Kredietrisico (S5)

De buffer voor het kredietrisico moet voldoende zijn om een stijging van de credit spread (renteverschil tussen risicovrije en risicodragende obligaties) op te vangen. Het effect van een stijging van de credit spread is afhankelijk van de ratingklasse:

- 0,60%-punt voor beleggingen met rating AAA, met uitzondering van Europese staatsobligaties;
- 0,80%-punt voor beleggingen met rating AA;
- 1,30%-punt voor beleggingen met rating A;
- 1,80%-punt voor beleggingen met rating BBB;
- 5,30%-punt voor beleggingen met rating BB en lager, alsmede beleggingen zonder rating.

De benodigde buffer voor het kredietrisico bedraagt dan 147.439.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte (voor zowel kort- als langlevens) en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Toepassing van het bovenstaande leidt tot een buffer van $1.938.375 \text{ (DB-voorziening exclusief IBNR)} \times 2,70\% = 52.331$.

Actief beheer risico (S10)

Er worden binnen het standaardmodel geen voorschriften gegeven voor de vaststelling van het vereist vermogen voor actief beheer risico.

Pensioenfondsen moeten in het standaardmodel zelf de omvang van het actief beheer risico adequaat vaststellen. DNB biedt de pensioenfondsen echter wel een methode als handreiking voor het maken deze inschatting.

Het VEV voor actief beheer wordt bepaald als het maximale verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% zal optreden. Het risicoscenario voor actief beheer risico is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing.

De benodigde buffer voor actief beheer risico bedraagt dan 14.236.

Totaal

De benodigde buffer per risicocategorie is vastgesteld op basis van het afzonderlijke risico. De benodigde buffer voor alle risicocategorieën tezamen (op totaalniveau) is lager dan de som van de benodigde buffers per afzonderlijk risico. Dit komt omdat er bij de vaststelling van het vereist vermogen verondersteld wordt (conform het standaardmodel) dat de risico's onafhankelijk zijn van elkaar met uitzondering van een correlatie tussen de risico's op het gebied van rente (S1), zakelijke waarden (S2) en krediet (S5). Het verschil tussen de benodigde buffer op totaalniveau en de som van de benodigde buffers voor elk van de afzonderlijke risico's is gepresenteerd onder de term diversificatie.

Het totale VEV is gelijk aan 172.592. In procenten dekkingsgraad betekent dit een vereiste dekkingsgraad van 108,9%.

Vastgesteld te Terneuzen, 21 juni 2024

Het bestuur van Stichting Dow Pensioenfonds

De heer Ed d'Hooghe

De heer Arnd Thomas

De heer Pierre Taalman

De heer Bernhard Schmid

Mevrouw Caroline Van Eecke

De heer Berto Kroes

De heer Otto Berbée

De heer Frans Habers

De heer Ad de Kok

Goedkeuring van de jaarrekening door de raad van toezicht

De heer Erik Klijn

De heer Gerard van Harten

De heer Paul de Koning

FOTO: INEKE ISTA – DOW FOTOCLUB

Overige gegevens

Bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming. Conform hoofdstuk 5 uit de ABTN van Stichting Dow Pensioenfonds worden de jaarresultaten toegevoegd aan de algemene reserve.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Dow Pensioenfonds te Terneuzen is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Dow Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 22.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 1.100.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Dow Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening goed. Daarbij is in aanmerking genomen dat enigerlei intentie tot het verlenen van toeslagen ontbreekt.

Purmerend, 21 juni 2024

drs. T.J.R. Veerman AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting DOW Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting DOW Pensioenfonds te Terneuzen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting DOW Pensioenfonds op 31 december 2023 en van het saldo van baten en lasten over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2023.
2. De staat van baten en lasten over 2023.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting DOW Pensioenfonds zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en haar omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattings-proces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de met governance belaste personen het toezicht uitoefenen, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse, zoals opgenomen in de systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA), geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude. Hierbij hebben wij gebruik gemaakt van de elementen die tot fraude kunnen leiden: rationalisatie, druk (motivatie) en gelegenheid. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico:

Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijken te werken.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de serviceorganisaties waaraan het pensioenfonds processen heeft uitbesteed.
- Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. Waar zulke journaalposten zijn geïdentificeerd, hebben we aanvullende controlewerkzaamheden uitgevoerd om op de geïdentificeerde risico's in te spelen. Deze werkzaamheden omvatten ook het herleiden van transacties naar de broninformatie.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd.
- We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur.

Uit onze werkzaamheden volgden geen signalen of vermoedens van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Controleaanpak naleving van wet- en regelgeving

Wij hebben een algemeen inzicht verworven in het wet- en regelgevingskader dat van toepassing is op het pensioenfonds door inlichtingen in te winnen bij het bestuur, de met governance belaste personen en het lezen van notulen en rapporten van sleutelfunctiehouders.

Voor zover materieel voor de gerelateerde financiële overzichten, hebben wij op basis van onze risicoanalyse, en rekening houdende met het feit dat het effect van niet-naleving van wet- en regelgeving aanzienlijk varieert, de volgende wet- en regelgeving hebben wij overwogen: naleving van belastingrecht en regelgeving voor financiële verslaggeving, - zoals opgenomen in Titel 9 van Boek 2 BW, RJ 610 en de Pensioenwet – aangemerkt als wet- en regelgeving met een directe invloed op de financiële overzichten.

Wij hebben voldoende en geschikte controle-informatie verkregen omtrent het naleven van de bepalingen van die wet- en regelgeving die gewoonlijk wordt geacht van directe invloed te zijn op de financiële overzichten.

Daarnaast is het pensioenfonds onderworpen aan overige wet- en regelgeving, zoals ook benoemd in de NBA Handreiking 1144 'Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij

pensioenfondsen', waarvan de gevolgen van niet naleving een van materieel belang zijnde invloed kunnen hebben op de financiële overzichten, bijvoorbeeld ten gevolge van boetes of rechtszaken, te weten:

- Pensioenwet;
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

Gezien de aard van de activiteiten van het pensioenfonds en de complexiteit van deze overige wet- en regelgeving bestaat het risico dat niet wordt voldaan aan de vereisten van deze wet- en regelgeving.

Ten aanzien van deze wet- en regelgeving die geen direct effect hebben op de vaststelling van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening, zijn onze werkzaamheden beperkter. Naleving van wet- en regelgeving kan van fundamenteel belang zijn voor de operationele aspecten van de entiteit, voor de mogelijkheid van het pensioenfonds om haar activiteiten voort te zetten, dan wel voor het voorkomen van sancties van materieel belang; niet-naleving van dergelijke wet- en regelgeving kan daarom van materieel belang zijnde invloed hebben op de financiële overzichten. Onze verantwoordelijkheid is beperkt tot het uitvoeren van gespecificeerde controlewerkzaamheden ter bevordering van het identificeren van niet-naleving van wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de financiële overzichten. Onze werkzaamheden ter bevordering van het identificeren van gevallen van niet-naleving van overige wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de jaarrekening, zijn beperkt tot (i) het bestuur en, in voorkomend geval, de met governance belaste personen vragen of de entiteit dergelijke wet- en regelgeving naleeft; (ii) de eventuele correspondentie met de desbetreffende vergunningverlenende of regelgevende of toezichthoudende instanties inspecteren.

Uiteraard zijn wij gedurende de controle alert op indicaties van (vermoedens van) niet-naleving van wet- en regelgeving.

Ten slotte hebben wij een schriftelijke bevestiging verkregen dat alle bekende gevallen van niet-naleving of vermoede niet-naleving van wet- en regelgeving, ons ter kennis zijn gebracht.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de activiteiten van het pensioenfonds voor de voorzienbare toekomst. Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- het verkrijgen van controle-informatie omtrent het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen;
- overwegen of de continuïteitsbeoordeling van het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van onze controle kennis hebben en het bestuur bevragen over de belangrijkste veronderstellingen en uitgangspunten. Wij hebben hierbij onder andere aandacht besteed aan de vermogenspositie ten opzichte van het vereist eigen vermogen en de mate waarin beleggingen liquide gemaakt kunnen worden;
- nagaan of het bestuur gebeurtenissen of omstandigheden heeft geïdentificeerd die gereede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de entiteit om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's);
- inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over zijn kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling;
- inspecteren van correspondentie met relevante toezichthoudende instanties.

De financiële positie van het pensioenfonds en de wettelijke mogelijkheid om onder bepaalde omstandigheden de pensioenverplichtingen te kunnen aanpassen is een belangrijk onderdeel van bovenstaande evaluatie. Onze controlewerkzaamheden hebben geen informatie opgeleverd die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur over de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

De andere informatie bestaat uit:

- Het bestuursverslag.
- De kerncijfers.
- Het verslag van de raad van toezicht.
- Het verslag van het verantwoordingsorgaan.
- De overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur en de met governance belaste personen dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Amsterdam, 21 juni 2024

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. M. van Luijk RA

